

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Borut Žagar

Denacionalizacija Rimskokatoliške cerkve na
Slovenskem

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Borut Žagar

Mentor: dr. Igor Lukšič

Somentor: dr. Damjan Lajh

Denacionalizacija Rimskokatoliške cerkve na
Slovenskem

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

Denacionalizacija Rimskokatoliške cerkve na Slovenskem

Zgodovinska podlaga izvora posesti v lasti Rimskokatoliške cerkve se v diplomskem delu prične z verskimi skladi iz časov habsburške monarhije. Prav iz tistega časa izvira do danes nerešeni problem lastništva, kajti iz zakonodajnih dokumentov nikoli ni bilo jasno razvidno, ali so bili takratni skladi državna lastnina ali samostojno namensko premoženje v takratni državni upravi. Sled nejasnosti lastništva se tako vleče preko Avstro-Ogrske do Kraljevine Jugoslavije, kjer se je na koncu po vrsti let zapletov fonde Rimskokatoliške cerkve preneslo v njeno last. Ljubljanska škofija je takrat s tem posledično postala največji lastnik gozdov na Slovenskem. Po koncu 2. svetovne vojne pride do nacionalizacije, ki je trajala vse do v novembru 1991 sprejetega Zakona o denacionalizaciji, ki je Rimskokatoliški cerkvi omogočil vrnitev odvzetega premoženja. Vsebina Zakona je doživela več ustavnih presoj, vročih parlamentarnih razprav in seveda s tem povezanega medijskega zanimanja zanje. Še najbolj zanimivi pa so primeri posameznih zahtevkov škofij, župnij in redov, ki so se reševali oz. se še rešujejo na dokaj različne načine. Rimskokatoliška cerkev na Slovenskem je v času po rešitvi večine denacionalizacijskih zahtevkov prevzela nekatere prakse, značilne za poslovni svet in jih vključila v svoje delovanje.

Ključne besede: cerkev, denacionalizacija, verski skladi

Denationalization in case of the Roman Catholic Church in Slovenia

Historical basis of the origin of Roman Catholic Church property (real estate) in this final paper starts with religious funds from the times of Habsburg Monarchy. Right to those times we can follow the unsolved problem of ownership, since from documents of legislature of those times, does not follow unambiguely, whether those funds were state property or intentional autonomous property in administration of those times government. This ambiguity persist through the Austria-Hungary to the Kingdom of Yugoslavia, when, after the series of complications, the funds were transferred to the Roman Catholic Church. The Archdiocese of Ljubljana has then with this act become the biggest forest proprietor on Slovenian territory. After the Second World War ended, nationalization started and last till the November in year 1991, when Denationalization Act, which enabled Roman Catholic Church to restitute the confiscated properties, was implemented in Slovenian legislation. The law itself has gone through many reviews in Constitutional Court, hot parliamentary debates and connected media reports. But most interesting are individual cases of dioceses, parishes and orders, which were resolved (or are still in process of solving) in quite different ways. In period after most of denationalization claims were resolved, Roman Catholic Church in Slovenia has adopt some practices, characteristic for the business world and integrated them into its own activities.

Key words: church, denationalization, religious funds

KAZALO

UVOD	5
1 CERKEV KOT INTERESNA SKUPINA	7
2 ZGODOVINA PREMOŽENJA RKC NA SLOVENSKEM IN MNENJA O CERKVENI UPRAVIČENOSTI DO NJEGA	9
2.1 Verski sklad v času Habsburške monarhije in Avstro-Ogrske	9
2.2 Cerkevno premoženje med vojnama	10
2.3 Polemike	12
3 DRŽAVA IN RIMSKOKATOLIŠKA CERKEV V OSEMDESETIH	14
4 ZAKONODAJA IN USTAVA	18
5 DENACIONALIZACIJA CERKVENEGA PREMOŽENJA	21
5.1 Nekateri zahtevki škofij, župnij in redov	30
5.1.1 Denacionalizacijski zahtevki ljubljanske nadškofije	30
5.1.2 Gozdovi na Gorenjskem in v Triglavskem narodnem parku	32
5.1.3 Grad Goričane	34
5.1.4 Denacionalizacijski zahtevki mariborske škofije	35
5.1.5 Dvorec Betnava	36
5.1.6 Denacionalizacijski zahtevki koprške škofije	39
5.1.7 Denacionalizacijski zahtevki redov in župnij	40
6 IZVRŠEVANJE ZAKONA O DENACIONALIZACIJI	44
7 POSLOVANJE SLOVENSКИH (NAD)ŠKOFIJ	46
7.1 Nadškofija Ljubljana	47
7.2 Nadškofija Maribor	49
7.3 Škofija Koper	50
7.4 Škofija Murska Sobota	51
7.5 Škofija Novo Mesto	52
7.6 Škofija Celje	53
8 DELOVANJE RKC NA PODROČJU KAPITALSКИH TRGOV V SLOVENIJI	54
9 ZAKLJUČEK	58
10 LITERATURA	60

UVOD

V Sloveniji se v zvezi z rimskokatoliško cerkvijo v medijih, privatnih razgovorih in tudi v politiki pojavljata dva stereotipa. Prvi pravi, da Rimskokatoliško cerkev (v nadaljevanju RKC) zanimajo zgolj moč, gozdovi in političen vpliv, na svoje vernike pa rada pozablja. Drugi je nasproten. Stvari, ki jih je cerkev z denacionalizacijo pridobila, so malenkostne, z njimi ima RKC predvsem stroške. Takšno poenostavljeno razumevanje položaja te verske skupnosti je napačno in krivično, tako do tistih znotraj verske skupnosti kot tudi do tistih, ki so zunaj nje.

Odkar obstajajo institucionalizirane cerkve, obstaja med njimi in državo večinoma zapleteno razmerje, ki lahko sega od bolj ali manj skladnega sožitja do ostrega nasprotovanja. Po cerkveni doktrini je Cerkev neposredno božjega izvora, ustanovljena za vse kraje in čase z nalogo, da pospešuje zveličanje ljudi. Potemtakem ima nadrejen položaj. Država se na koncu koncev izvaja tudi iz Boga, kolikor je Bog človeka ustvaril kot družbeno bitje. Neposredno pa je država človeška tvorba. Zemeljska kraljestva države nastajajo in propadajo, na njihovih ruševinah pa nastajajo nove državne tvorbe. Seveda naj država po božjem redu tudi pospešuje večno srečo, tj. zveličanje ljudi, toda najbolj neposredna naloga države je skrb za posvetno blaginjo podanikov (Haring 1906).

Kako naj se oblikuje razmerje obeh oblasti med seboj? Seveda je koristno prizadevanje za skupno mirno sožitje, saj se tako blaginja podanikov najlažje doseže.

Z diplomskim delom želimo ugotoviti, na kakšen način in v kakšnem obsegu je potekala denacionalizacija cerkvenega premoženja na Slovenskem. Zanima me, kakšno pravno podlago je imela država pri njegovem vračanju ter izvor tega materialnega premoženja in odnos rimokatoliške cerkve do njegovega pridobivanja oz. ohranjanja. V sklepnem delu želim ugotoviti, kaj je RKC na Slovenskem pridobila z vračilom denacionalizacijskih zahtevkov oz. opisati njeno ekonomsko moč, ki je nastala po vračilu zahtevkov.

Za boljšo transparentnost pridobivanja podatkov mi bodo v pomoč naslednje **hipoteze**:

Hipoteza 1: Denacionalizacijski zahtevki RKC niso bili upravičeni, saj gre za premoženje fevdalnega izvora.

Hipoteza 2: V denacionalizacijskem postopku pridobljeno premoženje je predstavljalo osnovo za razmah delovanja gospodarskih subjektov v lasti RKC na področju kapitalskih trgov v Sloveniji.

Hipoteza 3: Ekonomsko moč RKC danes v veliki meri predstavlja stvarno premoženje, pridobljeno v denacionalizacijskem postopku.

Pri pridobivanju podatkov bom uporabljal naslednjo **metodologijo**:

Največ sem se pri svojem delu posluževal časopisnega gradiva, uporabljal sem literaturo s področja raziskovanja, internetne strani, uradne liste. Torej v diplomskem delu uporabljam tako primarne kot sekundarne vire. Podatke so prispevali tudi Tiskovni urad SŠK (Slovenska škofijska konferenca), škofijske gospodarske uprave in nekatera ministrstva. Kot zanimivost velja omeniti, da sem večino podatkov pridobil po državnozborskih volitvah 2008, v mesecih pred tem pa na moje prošnje po njih preko elektronske pošte, navadne pošte in telefonskih klicev kakih bistvenih odzivov ni bilo.

Diplomsko delo je razdeljeno na več sklopov. Prične se z opredelitvijo RKC kot interesne skupine, nadaljuje z zgodovinskim ozadjem njenih premoženjskih podlag, pri čemer se naslanjam na zgodovino verskega sklada, ki je zanimiv zaradi svojega nastanka in nejasne določenosti lastništva. Po zgodovinski periodi se ustavim še v 80. letih, zaradi spremenjenih zunanjih in notranjepolitičnih razmer (v Jugoslaviji) med državo in RKC in postopne demokratizacije družbe ter političnega prostora. Nadalje v poglavju o zakonodaji in ustavi opredelim pravni položaj RKC in se končno poglobim v srž raziskave v poglavju o denacionalizaciji. Že vmes se prepleta empirična obdelava podatkov, ki ji na koncu sledi zaključek, v katerem bom sprejel oz. zavrnil hipoteze ter

podal ključne ugotovitve diplomskega dela. V zadnjem poglavju pa so predstavljeni relevantna literatura in viri.

1 CERKEV KOT INTERESNA SKUPINA

Interesna skupina je organizacija, katere člani izvajajo pritisk na vlado, vladne uradnike in institucije z namenom, da uresničijo svoje cilje in želje. Za razliko od političnih strank, same svojih članov ne kandidirajo. Mitchell navaja, da je končni cilj interesne skupine privilegiran status, saj želi dobiti od družbe več, kakor naj bi jim po mnenju drugih pripadalo. Moe dodaja, da interesne skupine niso neka difuzna družbena gibanja, ampak so institucije z izdelanimi in prepoznavnimi strukturami, ideologijo in izdelanimi notranjimi procedurami. (Warner 2000, 6)

Papež Pij XII. je dejal, da je Cerkev z ločitvijo od države morala sama, na svoj način, zagotoviti način izpolnitve svojega poslanstva in obraniti svoje pravice. Cerkev kot interesna skupina je od vladarjev v preteklosti zahtevala drugačen, privilegiran status v obliki pomoči. Lobirala je pri demokratičnih vladah za različne ugodnosti: davčne olajšave, oprostitev služenja vojaščine za duhovnike, hotela je imeti (obdržati) primat nad izobraževanjem, ki naj bi ga plačevala država. Vernikom pa je zagotavljala različne skupne dobrine: ponuja verodostojne odgovore na filozofska in moralna vprašanja, klubske (članske) dobrine: prostori in enotni načini čaščenja, posebne vzpodbude: zakramente. (Warner 2000, 7)

Cerkev pa ima tudi nekaj neobičajnih lastnosti za interesno skupino. Trdi, da je njen nauk univerzalen, verniki pa jo (običajno) priznavajo kot najvišjo moralno avtoriteto. V odnosih z državo je najbolj občutljivo področje izobraževanja, saj Cerkev v šolah izvaja socializacijo otrok, dijakov in študentov v svoj vrednostni sistem in jih uči moralno. Ta področja so ostale interesne skupine prepustile državi.

Cerkev se tudi v naslednjem loči od ostalih interesnih skupin. V politiki evropskih držav je prisotna že stoletja, kot institucija pa še dlje. Čeprav je materialno in operativno prisotna, se želi duhovno distancirati od tega sveta. Cerkev ni bila ustanovljena, kakor npr. sindikati, da bi lažje dosegala svoje pravice v boju z nekim institucionalnim

sovražnikom, npr. kapitalisti. Od ostalih interesnih skupin ter tudi religij se razlikuje v tem, da morajo biti lokalne Cerkve podrejene Vatikanu, pa čeprav ima vsaka svojo in različno zgodovino, zato se v vsakem pogledu Vatikanu težko podrejajo. O mnogih cerkvenih načelih se ni moč pogajati, npr. ločitev zakoncev je nesprejemljiva in odobrena s strani Cerkve le v izrednih primerih. Seveda si pridružuje pravico prvega in edinega razlagalca Biblije (Warner 2000, 5–9).

Ob koncu 19. in v začetku 20. stoletja so bile vzpostavljene demokratične oblike vladavin. Parlamentarna demokracija je bila za Cerkev zelo problematična oblika vladavine, saj je posamezniku omogočena individualna izbira stranke, (še slabše) posameznik ima pravico do individualnega pogleda in ocene vladnega delovanja v praksi. Oblast je v rokah posameznika in ne Boga (ali vsaj njegovega zemeljskega namestnika). Zato se je Cerkev trudila demokracijo onеспособiti ali vsaj prepričati ljudi, da se nekatere stvari sicer lahko rešujejo v politični areni, duhovna in vprašanja morale pa niso odprta za javno diskusijo in o njih ni mogoče glasovati. (Warner 2000, 9)

Na slovenskem prostoru se danes zdi, da si največja verska skupnost v Sloveniji sodelovanje z državo predstavlja kot obliko uveljavljanja svojih interesov. V nasprotnem pa državi in njeni vladajoči eliti hitro prilepijo stigme o anahronističnem, radikalnem, morda celo fundamentalističnem razumevanju ustavnega načela ločitve države in cerkve. Cerkevni pogledi na bolj prijazno pojmovanja ločitve cerkve od države so imeli zaveznika tudi v vladi med letoma 2004 in 2008. Nekdanji minister Lovro Šturm, med drugim tudi malteški vitez, se je z razmerjem med državo in Cerkvijo ukvarjal tudi kot ustavni sodnik. Ustavno sodišče je sredi devetdesetih let presodilo, da so verske skupnosti "obče koristne ustanove", in ravno obča koristnost naj bi bila po Šturmu podlaga za bolj prijazno pojmovanje ločitve cerkve od države. Šturm je bil eden izmed sodnikov, ki je spisal omenjene odločbe, in je, kar je pomembneje, občo koristnost ustavno sodišče presojalo na podlagi pravice verskih skupnosti do vračanja podržavljenega premoženja v razmerju do vračanja veleposestev fevdalnega izvora. Verske skupnosti so bile zaradi "obče koristnosti" do vračanja upravičene.

2 ZGODOVINA PREMOŽENJA RKC NA SLOVENSKEM IN MNENJA O CERKVENI UPRAVIČENOSTI DO NJEGA

Eno izmed pogostih vprašanj pravnikov in poznavalcev te problematike je, ali je RKC, tu pa mislijo zlasti na ljubljanski nadškofijski ordinariat, zaradi načina pridobitve in načina ohranitve svojega zemljiškega posestva do njega sploh upravičena.

2.1 Verski sklad v času habsburške monarhije in Avstro-Ogrske

Verski sklad je februarja 1782 s prevzemom samostanskega premoženja v državno upravo ustanovil Jožef II. Značilnost avstrijskega in ogrskega sklada je bila, da sta se smela na ukaz cesarja uporabljati zgolj za cerkvene namene. Verski sklad je na deželni ravni upravljal vsakokratni guverner ali deželni glavar, sicer pa ga je vodil eden od deželnih svetnikov. Postopke so na prvi stopnji vodile kresije, na drugi deželno glavarstvo. Potrebno je bilo soglasje Dunaja. Do 1804 so vse deželne sklade šteli kot enoten državni verski sklad, nato je vsak gospodaril zase. Upravičene primanjkljaje je pokrivala država za organizacijo novih župnij.

Verski sklad je omenjal tudi konkordat med Svetim sedežem in Avstrijo l. 1855. V nemškem izvorniku je bilo močneje poudarjeno, da je posest po svojem poreklu last RKC, upravlja pa jo država, latinski tekst pa je bil nevtralnejši.

Po padcu konkordata je bil l. 1874 sprejet Zakon o verskem skladu, ki je cerkveno premoženje obdavčil v korist verskega sklada. Zanimanje medijev za verske sklade je bilo veliko.

Problem verskih skladov je v tem, da iz zakonodaje nikoli ni razvidno, ali so skladi državna lastnina ali samostojno namensko premoženje v državni upravi. Sklade so upravljale komisije, ki so jih sestavljali deželnoknežji uradniki.

L. 1858 je briksenški knezoškof Vincenc s pristankom papeža prodal Blejski grad z jezerom in gozdove na Jelovici, Pokljuki in Mežaklji fužinarjema Vincencu in Viktorju Ruardu. Slednji je posest l. 1872 prodal Kranjski industrijski družbi (v nadaljevanju KID). (Felc 1997)

L. 1895 je Kranjski verski sklad (ne pa država) od Kranjske industrijske družbe kupil gozdove nekdanjega blejskega gospostva, tj. gozdove pri Bohinju, gozdove pri Jesenicah in na Jelovici. Ministrstvo za kmetijstvo, ki se je v imenu verskega sklada s KID za nakup dogovarjalo že od l. 1889, je menilo, da morajo ti gozdovi, ki so pomembni za vodni režim, ostati pod državnim nadzorom ter ne smejo priti v zasebne roke, zato se mu je zdelo najbolje, da premoženje pridobi verski sklad. (Rajšp 2002)

Po prvi svetovni vojni je namreč Avstro-Ogrska prenesla upravljanje in last verskih skladov (v imenu vojne odškodnine) Jugoslaviji.

2.2 Cerkveno premoženje med vojnama

Posest škofije je bila po prvi svetovni vojni tesno povezana z agrarno reformo, ki se je začela z manifestom regenta Aleksandra Karadorđevića, v katerem je obljubil odpravo velikih zemljiških veleposesti, ukinitvev tlačanstva in razdelitev zemlje obdelovalcem. 25. 2. 1919 je vlada sprejela Predhodne odredbe za pripravo agrarne reforme, ki so določile, da agrarna reforma zajame vse posesti, ki obsegajo površino od 57,5 do 287,5 ha obdelovalne zemlje. (Čepič 2002) Do dokončne razdelitve bi država nekatera posestva dajala v zakup, za odvzeto veleposest pa bivši lastniki prejmejo odškodnino. Določeno je bilo tudi podržavljenje vseh večjih gozdnih kompleksov, kmetje pa bi imeli pravico do sečnje. 21. 7. 1919 je sledila Uredba o prepovedi odsvojitve in obremenitve, ki je 20. 5. 1922 postala Zakon o prepovedi odtujitve in obremenitve zemljišč velikih posesti. Uredba je za obdelovalno zemljo v Sloveniji predvidela maksimum 75 oz. 200 ha skupne površine. Presežek zemlje bi bil razlaščen, vendar pa so agrarni interesi to zemljo dobili zgolj v zakup. (Čepič 2002)

Po teh uvodnih odredbah in zakonih se je začelo obdobje provizorija, ki je trajalo do sprejetja Zakona o likvidaciji agrarne reforme junija 1931. V tem obdobjučasne ureditve so bila v agrarno reformo vključena tudi cerkvena zemljišča, vendar ni prišlo do nobene večje razlastitve.

Zakon o likvidaciji je bil šele pravi zakon o agrarni reformi. V njem se je pokazala težnja po ohranitvi veleposestniških odnosov. Poleg zemljiškega maksimuma je za posesti v lasti države, samoupravnih, cerkvenih in drugih javnih institucij, ki so se ukvarjale s

prosvetnimi, humanitarnimi, verskimi in splošno koristnimi nameni, omogočal supermaksimum. Čeprav je zakon o likvidaciji vključil tudi gozdove v Dravski banovini, ki so presegali 1000 ha, pa je izvzel cerkvene gozdove, neobdelana zemljišča in druge površine cerkvenih veleposesti, ki na dan veljavnosti zakona niso bili vključeni v agrarno reformo.

Šele novela zakona o likvidaciji je l. 1933 v agrarno reformo vključila tudi cerkvene gozdove nad 1.000 ha, za obdelovanje neprimerna zemljišča in ostala dotlej še neodvzeta cerkvena zemljišča. Novela je določala, da se morajo gozdovi razlastiti v šestih mesecih po njeni uveljavitvi. Sprememba zakona je zadela 11.917 ha (oz. 11.462 ha, od tega 6.551 ha gozdov) veliko posest ljubljanskih škofov v Gornjem Gradu. Za razlastitev je bilo tu predvidenih 1.713 ha. Konec l. 1933 je ministrstvo za poljedelstvo izdalo odločbo za razlastitev veleposestva ljubljanske škofije v korist vseh občin gornjegrajskega okraja. (Rajšp 2002)

L. 1936 je ban Dravske banovine dr. Marko Natlačen¹ ministrstvu za poljedelstvo predlagal, naj odločbe iz l. 1933 ne upošteva in naj vprašanje razlastitve prepusti banki upravi. Ta je l. 1938 dosegla soglasje občin, naj to uredi ban, s tem pa se je agrarna reforma na cerkveni posesti zaključila. Tega leta je imela RKC na ozemlju Dravske banovine 17.894,66 ha gozdov.²

Od začetka dvajsetih let so v Jugoslaviji potekali razgovori za sklenitev dogovora s Svetim sedežem, ki je bil l. 1934 pred ratifikacijo, a je spodletela zaradi kraljeve smrti v Franciji. Do podpisa konkordata je nato prišlo v Vatikanu julija 1935. Sporazum je čez dve leti sprejel parlament, zaradi odpora pravoslavnih pa je predsednik vlade Stojadinović sklenil počakati z njegovo obravnavo v senatu. (Bonutti 2002, 137–139)

S tem pa so še naprej ostala odprta vprašanja v zvezi s pravnim položajem RKC.

¹ Dr. Marko Natlačen dandanes velja za sporno osebnost v času italijanske okupacije dela Slovenije med 2. sv. vojno, ko je opravljal funkcijo bana Dravske banovine. Kmalu po okupaciji in priključitvi Ljubljanske pokrajine fašistični Italiji je Marko Natlačen v imenu slovenskih meščanskih strank poslal Mussoliniju – duceju zahvalno spomenico, ki je napisana v izredno vljudnostnem tonu ... Zgodovinski viri se ne morejo zediniti, ali je bilo to pismo ponarejeno ali pa je dr. Natlačen sodil med tiste tipične meščanske politike stare šole, ki Slovencem ni želel škodovati, ampak se je zgolj oportunistično prilagodil situaciji med italijansko okupacijo.

² Ljubljanska, lavatinska in zagrebška škofija so imele 8.426 ha, župnije, kaplanije, šole in nadarbine 4.457,11 ha, samostani in redovi 3.650,93 ha, cerkve pa 1.360,62 ha.

Za takratno javnost ni bil sporen 20. člen neratificiranega konkordata, ki je urejal premoženje RKC in prenos verskih skladov, ki jih je po prvi svetovni vojni v zameno za odškodnino od Avstro-Ogrske pridobila Jugoslavija v njeno upravo in last. (Šmidovnik 1998) »Premoženje t.i. verskih skladov, ki jih ima RKC, mora služiti izključno cerkvenim namenom za uporabo ordinarijev dotičnih škofij. Upravljanje teh skladov nadzorujejo škofije ob sodelovanju ustreznih vladnih organov v skladu s splošnim državnim pravom.« (Bonutti 2002, 144) Jugoslovanska škofovska konferenca je 1. 1938 zahtevala, naj pravosodno ministrstvo najde način za prenos premoženja verskih skladov v upravo škofij, in se sklicevala na enakopravnost verskih skupnosti. 1. 5. 1939 je tako minister za pravosodje dr. B. Ružić s podpisom vsega ministrskega sveta v okviru finančnega zakona za leto 1939/40 izdal Uredbo o prenosu fondov Katoliške cerkve v njeno last in upravo zaradi načela pravičnosti in enakosti, ker so druge verske skupnosti že upravljale svoje fonde (Kolar 2002, 154–156), s čimer je ljubljanska škofija dobila 18.220,26 ha gozdov Kranjskega verskega sklada, s tem pa je postala največji lastnik gozdov na Slovenskem. Vsa zemljiško-knjižna sodišča so posest Kranjskega verskega sklada prepisala na ljubljansko škofijo, sklad pa je prenehal obstajati. (Kolar 2000, 160) Predaja posesti verskega sklada ni bila del agrarne reforme.

14. 5. 1942 je nemški okupator vse imetje ljubljanske nadškofije zaplenil, oktobra 1945 pa so jo v zemljiško knjigo ponovno vpisali kot lastnico verskega sklada. Konec istega meseca je bila posest postavljena pod začasno upravo ministrstva za gozdarstvo, 17. 9. 1947 pa je prišlo do nacionalizacije. (Kolar 1995)

2.3 Polemike

V eni izmed razsodb je ustavno sodišče menilo, da je bila agrarna reforma med vojnama enkraten ukrep. Zemljiški maksimum ni preprečeval, da bi kdo kasneje pridobil toliko zemljišč, da bi ga presegel. Zakon o likvidaciji pa je nastal z namenom, da se agrarna reforma zaključi, zato je bila po mnenju ustavnega sodišča RKC upravičena do več kakor samo do nekdanjega maksimuma (200 ha, 1.000 ha gozdov). Vsi ustavni sodniki pa se s tem niso strinjali. (Uradni list 1996)

Pri presojanju cerkvene upravičenosti do posedovanja gozdov na Jelovici, Pokljuki in Mežaklji smatrajo nekateri poznavalci Uredbo o prenosu fondov Katoliške cerkve v njeno last in upravo za ustavno sporno, saj je po kraljevi ustavi (22. čl) določal vsebino in obseg lastninske pravice zakon, poleg tega pa je iz 81. člena ustave sledilo, da uredbe ne smejo biti v nasprotju z zakonom, zato bi ta uredba lahko omogočila zgolj prenos v mejah agrarnega maksimuma. Ker je bil verski sklad državna lastnina, bi moral po 106. členu ustave njegov prenos znova urejati zakon. Cerkvena stran se je sklicevala na ustavo iz l. 1931, ki je v 12. členu določala, da verske skupnosti same urejajo svoje notranje zadeve, imetje in sklade. Tako so pravoslavni in muslimani tedaj dobili v last in posest svoja posestva in sklade. RKC pa jih ni dobila, saj so vprašanje nameravali urediti s konkordatom. Uredba l. 1939 je tako pomenila zgolj izpolnitev načela pravičnosti. Sklicevala se je tudi na oba avstrijska konkordata (1855 in 1933), ki sta potrdila, da so bili skladi cerkveno premoženje. (Kolar 1995)

Po mnenju dr. Boga Grafenauerja, ki ga navaja veliko novinarjev, ljubljanska nadškofija do vračila premoženja ni bila upravičena, saj je briksenški knezoškof premoženje prodal s soglasjem papeža, to premoženje pa je po dveh novih prodajah l. 1895 prišlo v legalno državno posest. (Kuljaj 1995)

Posest za Kranjski verski sklad naj bi namreč kupilo avstrijsko ministrstvo za kmetijstvo. Potemtakem je bila uredba l. 1939 sporna, saj navaja, da se »z verskimi zakladi razumejo zakladi in fondi, ki so bili ustanovljeni iz imovine katoliške cerkve z verskimi dokladami in prostovoljnimi prispevki vernikov in služijo cerkveno-prosvetnim namenom cerkve«, pri tem pa je uredbodajalec pozabil, da skoraj 25.000 ha ni bilo pridobljenih na ta način, temveč z državnim nakupom. (Felc 1997) Po Grafenauerjevem mnenju je bilo zaželeno premoženje ljubljanske nadškofije nedvomno fevdalnega izvora. (Šmidovnik 1998)

Prvak SNS Z. Jelinčič je menil, da je RKC vse svoje posesti izgubila že z nastankom verskih skladov in da po drugi svetovni vojni ni bilo nacionalizirano premoženje ljubljanske škofije, pač pa nemško premoženje, saj ga je okupator zasegel. Škofija pa je v vsem obdobju premoženje imela v lasti le dve leti, in še to nezakonito. (Jelinčič 1995)

V članku Kam greš, Slovenija?, ki črpa iz Gospodarske in družbene zgodovine Slovencev, piše, da je iz načina upravljanja z verskimi skladi razvidno, da so bili gozdovi državni. (Delavska enotnost 1995a)

Vlogo pri prehodu verskega sklada v državno last so mediji pripisovali Antonu Korošču, cerkvena stran pa je njegovo vpletenost znikala. (Delavska enotnost 1995b)

3 DRŽAVA IN RIMSKOKATOLIŠKA CERKEV V OSEMDESETIH

Osemdeseta leta so, zaradi zunanje in notranjepolitičnih razmer (v Jugoslaviji), postopne demokratizacije družbe in političnega prostora, začetka pontifikata papeža Janeza Pavla II. in kadrovskih sprememb v vrhu RKC v Sloveniji, prelomnica tudi v odnosih med RKC in državo. Po drugi strani pa je opazna tudi kontinuiteta s predhodnimi desetletji v zakonodaji, organih, ki se ukvarjajo z RKC itd. (Repe 2003b, 135–139)

Odnose z verskimi skupnostmi so z republiške strani urejali Komisija Socialistične republike Slovenije za odnose z verskimi skupnostmi (dalje: VK), Koordinacijski odbor za urejanje odnosov med samoupravno družbo in verskimi skupnostmi pri RK SZDL³ (dalje: KO) in t. i. minikoordinacija.

VK je bila pod imenom Verska komisija ustanovljena že februarja 1944 na zasedanju SNOS, obstajati je prenehala 25. 7. 1991. Njene pristojnosti so bile omejene, saj je imela nadzorno, izvršno in posredovalno funkcijo. Delovala je v okviru Izvršnega sveta SRS (dalje: IS SRS). Njen predsednik je bil podpredsednik IS SRS (dr. Šinigoj, dr. B. Frlec). Podrejena je bila tako IS SRS in CK ZKS. Sodelovala je z občinskimi, pokrajinskimi, republiškimi komisijami in zvezno komisijo za odnose z verskimi skupnostmi, poleg tega pa tudi z Republiškim sekretariatom za notranje zadeve in Službo državne varnosti. Skrbela je za reševanje tekočih zadev na podlagi usmeritev minikoordinacije in KO. Verskim skupnostim je izdajala dovoljenja. Prirejala je tudi srečanja predstavnikov verskih skupnosti.

KO je nastal oktobra 1970. Sestavljali so ga delegati (40–50), med njimi tudi duhovniki, a le kot občani.⁴ Spremljal je vprašanja, ki so zadevala zakonodajo o verskih skupnostih,

³ Republiški komite Socialistične zveze delovnega ljudstva.

⁴ Člani KO so bili: delegati RK SZDL, CK ZKS, Republiškega sveta ZSS, Republiškega odbora ZZB NOV, RK ZSMS, mestnih in obalnih konferenc SZDL, medobčinskih svetov SZDL, Marksističnega centra CK ZKS, obeh univerz, Teološke fakultete, Izobraževalne skupnosti SRS, Zavoda SRS za šolstvo, Republiškega sekretariata za notranje zadeve, Republiškega komiteja za informiranje, Ustavnega sodišča

premoženjskopravna vprašanja, vprašanja gradnje in vzdrževanja sakralnih objektov, dejavnost veroučnih skupin, verski tisk, pogrebe, oprostitev od orožnih vaj. Zaradi kritik verskih skupnosti, zlasti RKC, se je l. 1985 preimenoval v Svet za odnose med samoupravno družbo in verskimi skupnostmi (dalje: svet) in deloval do začetka devetdesetih. V sekretariatu sveta so sedaj poleg predstavnikov oblasti sedeli tudi predstavniki verskih skupnosti. Medtem ko je bila VK hkrati cerkveni partner in njen cenzor, pa je svet pri SZDL postajal vse bolj prostor dogovarjanja.

Najpomembnejša pa je bila znotraj KO pet- do desetčlanska minikoordinacija, ki so jo v osemdesetih sestavljali najvidnejši predstavniki republiških oblasti (npr. predsednik RK SZDL, predsednik Skupščine SRS, sekretar CK ZKS, predstavnik Službe državne varnosti itd.). L. 1988 je prenehala obstajati. Sprejela je vse glavne odločitve. (Bizilj 1991, 10,20,61; Repe 2003b, 139–141; Grilc 1999, 13–22)

V Jugoslaviji je od l. 1953 položaj verskih skupnosti urejal zvezni zakon, po sprejetju ustave l. 1974 pa je to področje prešlo v pristojnost republik. Tako je l. 1976 nastal Zakon o pravnem položaju verskih skupnosti (dalje: ZPPVS), ki je bil večinoma podoben zveznemu. Vera je bila, kot že v predhodnih ustavah in zakonih, človekova zasebna stvar, verske skupnosti pa ločene od države. Zakon je RKC prepovedoval dobrodelno in izobraževalno dejavnost (razen za bodoče duhovnike).⁵

Slovenski oblastni organi so si prizadevali za diferenciacijo znotraj duhovniških in škofovskih vrst. Na nižji ravni je temu služilo Slovensko duhovniško društvo (dalje: SDD), v katerega je bilo v osemdesetih včlanjenih skoraj polovica duhovnikov in je prenehalo delovati 19. 9. 1990.⁶ Trši oreh za izvajanje diferenciacije je postalo cerkveno

SRS, Zavoda RS za spomeniško varstvo, SAZU, Slovenskega duhovniškega društva, Cirilskega društva slovenskih bogoslovcev, Rdečega križa, Društva izdajateljev časnika 2000, Slovenske izseljenske matice, javni družbeni delavci.

⁵ Že takoj po vojni je bilo cerkveno premoženje nacionalizirano, verske skupnosti pa z ustavo l. 1946 ločene od države. Duhovnikom je bila npr. odvzeta državna matična služba, redovnice v redovni obleki niso smele delati v državnih službah, duhovniki so potrebovali pristanek za delo v župniji in poučevanje verouka, obdelovalna zemlja je bila obdavčena, do l. 1983 je bila obdavčena tudi miloščina itd. Zvezni zakon o položaju verskih skupnosti iz l. 1953 je verske skupnosti priznal za subjekt in določil enakopravnost ne glede na vero, ustava iz l. 1963 pa je določila, da smejo verske skupnosti posedovati nepremičnine v okvirih zakona.

⁶ SDD je bilo pod pokroviteljstvom oblasti z imenom CMD ustanovljeno septembra 1949. L. 1969 se je preimenovalo v SDD. Po cerkvenem mnenju je bilo društvo poskus, kako duhovnike odtegniti vplivu Vatikana. Člani so imeli ugodnosti glede bolniškega in socialnega zavarovanja. Edino to društvo je po vojni

vodstvo, ki se je l. 1980 z imenovanjem Šuštarja za nadškofa, Krambergerja za mariborskega škofa in z umikom Grmiča (Mariborski pomožni škof dr. Vekoslav Grmič je sodeloval v RK SZDL). Prizadeval si je za zблиževanje katoliške in marksistične miselnosti. Ob njegovem neimenovanju so oblasti protestirale zaradi nekorektnega odnosa Vatikana do Grmiča. (Repe 2003, 138) s cerkvenih funkcij, ob že prej oblasti naklonjenem koprskem škofu Jenku, idejno poenotilo. Čeprav se Vatikan ni hotel preveč zблиžati s slovenskimi oblastmi pri ideoloških vprašanjih, si je vseeno želel dialoga, zato je izbral človeka, ki sta zaradi zmernosti ustrezala tudi oblastem, čeprav so v primeru imenovanja Krambergerja slednje upale, da bo to nalogo prejel Grmič, in so bile zaradi sprememb zaskrbljene. (Bizilj 1991, 8,19,22,23; Repe 2003b, 136–138)

Z nadškofom Šuštarjem se je v odnosih med RKC in oblastjo začelo novo obdobje. (Bizilj 1991, 30–31) Čeprav je bil nadškofov dialog z oblastjo umirjen, je vendarle v skladu s politiko malih korakov postavljaj jasne in vztrajne zahteve. Že v začetku osemdesetih so zahteve zadevale praznovanje božiča, karitativno dejavnost, graditev novih in obnovo starih cerkvenih objektov, dostop RKC do javnih medijev, duhovno oskrbo v bolnišnicah, domovih za ostarele in zaporih, ureditev socialnega statusa zapornikov, verski tisk, cerkveno šolstvo, priznanje spričeval, idejno nevtralnó šolo, vlogo SDD, vprašanje narodne sprave in vprašanje vračanja cerkvenega premoženja oz. odškodnine zanj. Spoštovanje človekovih in ustavnih pravic vernih je zahtevala tudi skupina bojevitih teologov (dr. Anton Stres, dr. Rudi Koncilja, dr. France Perko, dr. Franc Rode). Do srede osemdesetih je RKC organizirala razne oblike javnega pritiska in ustanovila poleg že obstoječega Medškofijskega odbora za študente (dalje: MOŠ) še Teološki svet kot posvetovalno telo ljubljanske nadškofije, Slovensko pokrajinsko škofovsko konferenco (dalje: SPŠK) l. 1983, ki je pripomogla k enotnemu nastopu vseh treh škofij, ter l. 1985. Komisijo za Pravičnost in mir (dalje: KPim) (Repe 2003a, 116–117) Do l. 1982, ko je bil v Delu objavljen intervju z nadškofom Šuštarjem, so odnos med RKC in državo razlagali dr. Grmič ali laični strokovnjaki za religijo, nadškofove izjave pa so bile povzete. Prelomnica je bil intervju Marjana Bauerja za Dolenjski list za božič

smelo izdajati versko literaturo. Ena izmed komisij SDD je zbirala denar, za katerega so ne glede na članstvo smeli zaprositi duhovniki za popravilo verskih objektov. Ko je bilo SDD razpuščeno, sta denar prevzeli Karitas in Mohorjeva družba, slednja tudi prostore. Socialno zavarovanje se je uredilo prek škofij.

1985, ki je zaradi zapletov z oblastjo izšel januarja 1986. Sicer pa je RKC najbolj prodrla v medije z vprašanjem praznovanja božiča. (Repe 2003, 143)

Nadškof Šuštar si je prizadeval za versko oskrbo v bolnišnicah, domovih za ostarele in v zaporih, medtem ko so bili vzgojni domovi za mladino in vojašnice nedostopni. Obiskovanje se je začelo s posredovanjem VK. Prvič je Šuštar obiskal zapore l. 1988. (Bizilj 1991, 64-66) L. 1988 so predstavniki RKC sodelovali v razpravah o spremembi ustave. RKC je zagovarjala, da imajo starši pravico do takšne vzgoje svojih otrok, ki je skladna z njihovim prepričanjem. Predlagala je, naj se iz ustave izpusti tisti del določbe, ki pravi, da je izpovedovanje vere človekova zasebna stvar. Tako se je člen v amandmajih na slovensko ustavo (1989) glasil: »Izpovedovanje vere, zasebno ali javno, posamično ali v skupnosti z drugimi je svobodno.« Zaradi razpada Jugoslavije ta dikcija ni prišla v zvezno ustavo. VK je predlagala, naj bodo tudi verske skupnosti upravičene do denacionalizacije in sodelovanja v gospodarskem življenju, do karitativne dejavnosti, do ustanavljanja zasebnih šol, do verskih oddaj, do enakih olajšav, kot jih imajo drugi imetniki kulturne dediščine. Izobrazba verskih šol naj dobi javno veljavo.⁷

⁷ Že l. 1974 so škofje neuspešno predlagali spremembe členov, ki zadevajo svobodo vere. Predlagali so obrazložitev določbe, da je izpovedovanje vere svobodno in zasebno. To naj bi pomenilo, da sme posameznik vero izpovedovati sam zase ali v skupnosti, pri obredih in verouku. Želeli so dopolnitev določbe, da je zloraba vere v politične namene protiustavna. Prav tako naj bi bilo protiustavno omejevanje verske svobode in upoštevanje nevernosti pri kadrovanju. Grilc, Odnos ..., 26–27, 29; Repe, Katoliška cerkev in oblast ..., 140.

4 ZAKONODAJA IN USTAVA

Pravni položaj RKC in drugih verskih skupnosti urejajo iste določbe. Njihovo delovanje mora biti v skladu z ustavo, zakoni in drugimi predpisi.

Ustava je bila sprejeta 23. 12. 1991. Njeno glavno načelo, zapisano v 7. členu, določa ločitev države od verskih skupnosti oz. laičnost države, ki omogoča sekularizacijo javnega življenja in zavezuje državo k nevtralnosti do vseh ver in prepričanj, hkrati pa varuje verske skupnosti pred posegi države (dovoljeni so pri nemoralnih in kaznivih dejanjih) v njihovo avtonomnost in tako omogoča svobodo. K spoštovanju svobode religije v RS zavezujejo Splošna deklaracija človekovih pravic, Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah, Listina temeljnih pravic Evropske unije, Pogodba o Ustavi za Evropo in Evropska konvencija o človekovih pravicah. S svobodo delovanja se povezujejo 39. (svoboda izražanja misli, govora, nastopanja, tiska), 42. (pravica do zbiranja in združevanja) in 57. člen (svoboda izobraževanja). Načelo enakopravnosti določa, da so verske skupnosti pred zakonom enakopravne tako z ostalimi nedržavnimi skupnostmi kot med seboj. Ker se (verske) skupnosti med seboj razlikujejo, enakopravnost ne pomeni absolutne enakosti, ampak relativno. Ustava o enakopravnosti govori v 7., 14. (enakost pred zakonom), 16. (začasna razveljavitev in omejitve pravic, ki ne velja za svobodo vere), 22. (enako varstvo pravic za vsakogar pred sodiščem ali državnimi organi) in 63. členu (prepoved spodbujanja k neenakopravnosti in nestrpnosti ter prepoved spodbujanja k nasilju in vojni). 41. člen zagotavlja svobodo vesti, 46. člen pravico do ugovora vesti, 123. člen pa državljanom, ki zaradi religiozних nazorov pri obrambi države ne žele sodelovati z orožjem, omogoča, da sodelujejo na drug način. (Šturm in Prepeluh 2004, 121–122, 125–129)

O ustavnih načelih je presojal tudi ustavno sodišče. V odločbi l. 1993 je dejalo, da je za sistem ločitve bistveno, da so cerkvene organizacije in ustanove vezane na državno pravo. Svobodo vesti je razložilo februarja 2002. (Odločba Ustavnega sodišča 1993 in 2002)

Med zakoni je najpomembnejši ZPPVS⁸, ki je nastal že l. 1976 ter bil nato dopolnjen oz. nekoliko spremenjen l. 1986 in 1991. ZPPVS je l. 1991 odpravil prepoved opravljanja dejavnosti splošnega družbenega pomena ter dovolil ustanavljanje dobrodelnih in izobraževalnih ustanov. Razveljavil je člen, ki je verskim skupnostim dopuščal le šole in internate za vzgojo duhovnikov. Spričevala in diplome verskih šol so postali javne listine. Izginila je določba, po kateri so bile verske skupnosti ločene od šole in vzgojno-varstvenih zavodov. Še vedno pa je ostal poudarjen negativni vidik verske svobode, tj., da je izpovedovanje vere človekova zasebna stvar, kar je v komunizmu pomenilo potiskanje vsega verskega v zasebnost. ZPPVS zagotavlja svobodo izpovedovanja vere, svobodo ustanavljanja verskih skupnosti, ki so vse enakopravne, svobodo včlanjevanja in izstopanja ter sodelovanja v verskih skupnostih. Prepoveduje diskriminacijo posameznika zaradi veroizpovedi, prepoveduje zlorabljanje vere v politične namene, razpihovanje verske nestrpnosti in preprečevanje tako verskih dejavnosti kot izražanja verskega prepričanja. Verske skupnosti so pravne osebe civilnega ali zasebnega prava. Od države so ločene. Ukvarjati se smejo z izdajateljsko in založniško dejavnostjo za lastne potrebe. ZPPVS določa, kje smejo verske skupnosti opravljati obrede in verouk. Verski obred poroke nima javnopravnega učinka, zato mora slediti poroki pred državnim organom. ZPPVS se dotika tudi financiranja in premoženjskih pravic ter pastoralne oskrbe v zavodih zaprtega tipa. Vsebuje kazenske sankcije za kršitve. Gojenci šol za duhovnike uživajo glede zdravstvenega varstva, otroškega dodatka, socialnega varstva itd. enake pravice kot gojenci drugih šol. (Ur. L. SRS, št. 15/76, Ur. L. SRS, št. 42/86, Ur. L. RS, št. 22/91)

Zakon o praznikih in dela prostih dnevih je l. 1991 med državne praznike uvrstil 1. november, božič, veliko noč, velikonočni ponedeljek in Marijino vnebovzetje (15. 8.).

Po 33. členu Ustave imajo verske skupnosti pravico do zasebne lastnine in dedovanja. 67. člen določa način pridobivanja in uživanja lastnine. Po 20. členu ZPPVS smejo dohodke pridobivati iz lastnega premoženja, iz daril in dediščin ter iz prispevkov vernikov za verske obrede oz. za storitve, ki jih vernikom nudijo. Verske skupnosti pa financira tudi država. Prek urada za verske skupnosti jim namenja skromna nenamenska sredstva glede na prijavljene projekte. Na podlagi vladnega sklepa z dne 18. 3. 1991 država duhovnikom

⁸ Zakon o pravnem položaju verskih skupnosti

plačuje prispevke (42 %) delodajalca za pokojninsko in invalidsko zavarovanje in zdravstveno varstvo od najnižje bruto zavarovalne osnove. Iz sklepa je razvidno, da so duhovniki že prej plačevali znižane prispevke, vendar je sklep odpravil razlikovanje med člani in nečlani SDD. Država je prispevke delodajalca dolžna plačevati po Zakonu o prispevkih za socialno varnost (1996), saj duhovniki nimajo plač. Po starem (1992–2000) in novem Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju so se morale zavarovati tudi osebe, ki opravljajo duhovniško ali versko službo kot edini poklic. Duhovniki so zavezani k prijavljanju dohodkov zaradi obdavčenja⁹, vendar pa jim Zakon o dohodnini v 53. členu omogoča, da se jim dobiček ugotovi tako, da se od ustvarjenih prihodkov odštejejo odhodki v višini 40 % ustvarjenih prihodkov. Z Zakonom o davku od dobička pravnih oseb, sprejetim decembra 1993, država verskim skupnostim zaradi njihove družbeno koristne vloge, ki jim jo je priznalo tudi ustavno sodišče v t. i. moratorijski odločbi (Šturm 2002, 66), pri davkih omogoča določene oprostitve in olajšave. Meni namreč, da so bile ustanovljene za nepridobiten namen. Pač pa morajo davek od dobička verske skupnosti plačati, če se ukvarjajo s pridobitno dejavnostjo (npr. katoliške založbe). Do l. 1998 je položaj Karitas urejal Zakon o prometnem davku, po katerem kot dobrodelna organizacija ni plačevala davka od prometa proizvodov, ki jih je dobila brezplačno in porabila za namene, za katere je bila ustanovljena, ali jih kupila in razdelila. Od l. 1998 Zakon o davku na dodano vrednost verske skupnosti kot nepridobitne organizacije oprošča DDV za zdravstveno oskrbo, socialnovarstvene storitve, za šolsko in univerzitetno izobraževanje, za storitve za njihove člane itd. Od l. 1993 omogoča davčne oprostitve še Zakon o zunanjetrgovinskem poslovanju. Zakoni, ki omogočajo davčne olajšave se ne nanašajo le na verske skupnosti, ampak tudi na druge nepridobitne organizacije. Zakon o socialnem varstvu (1992) določa, da smejo verske skupnosti ustanovljati dobrodelne prostovoljne in neprofitne organizacije. Za opravljanje javne službe na socialnem področju lahko od države ali občine pridobijo koncesijo. Novembra 1991 sprejeti Zakon o denacionalizaciji (dalje: ZDen) je določil, da se po drugi svetovni vojni odvzeto premoženje prvotnim lastnikom, med njimi verskim skupnostim, vrne v naravi, če to ni mogoče pa kot odškodnina. To pravico verskih

⁹ Težko je ugotoviti, kaj so duhovnikovi dohodki. Darovi za versko skupnost niso. Od vernikov dobijo za verske obrede nizke zneske.

skupnosti je branilo ustavno sodišče v t. i. moratorijski odločbi l. 1996 in t. i. referendumski odločbi l. 1997. ZDen je doživel majhne popravke v letih 1993, 1998 in 2000.

5 DENACIONALIZACIJA CERKVENEGA PREMOŽENJA

Zakon o denacionalizaciji (dalje: Zden) je za podržavljeno premoženje s predpisi o agrarni reformi, o nacionalizaciji in o zaplembah ter drugimi načini, navedenimi v tem zakonu, predvidel vračilo v naravi. Če vrnitev ne bi bila možna, pa poravnava krivice z nadomestnim premoženjem, vrednostnimi papirji ali odškodnino v denarni obliki (1. in 2. člen). Za odškodnino v delnicah in obveznicah je bil odgovoren Slovenski odškodninski sklad (dalje: SOD), za odškodnino v denarju pa RS (31. člen). Po Zden (1991) so bili na prvi stopnji pristojni občinski upravni organ za kmetijstvo za denacionalizacijo kmetijskih zemljišč, gospodarstev in gozdov, občinski upravni organ za stanovanjske in komunalne zadeve za denacionalizacijo stanovanjskih in poslovnih hiš ter stavbnih zemljišč in Ministrstvo za kulturo (dalje: MK) za premičnine in nepremičnine s kulturno, umetniško ali zgodovinsko vrednostjo (54. člen).

Med upravičenci je 14. člen ZDen predvidel tudi cerkve, verske skupnosti, njihove ustanove oziroma redove, ki so ob uveljavitvi ZDen živeli na območju RS. Ker je mnogo cerkvenih stavb po nacionalizaciji služilo za opravljanje javnih služb, tj. za dejavnosti vzgoje in izobraževanja, kulture in zdravstva, je 19. člen uzakonil možnost, da se nepremičnine ne vrne, če bi vrnitev ogrozila opravljanje javne službe, tako da zanjo ne bi bilo mogoče najti novih prostorov ali pa bi bili stroški preveliki. Vračanje gozdov z nekaj omejitvami je predvidel 27. člen Zden. Možne težave bi upravičencem lahko prinesel 25. člen, ki je za nepremičnino, ki se ji je vrednost po podržavljenju bistveno povečala (nad 30 %), predvidel možnost zavrnitve vračila, pridobitev lastninskega deleža le v višini prvotne vrednosti nepremičnine oz. vrnitev proti plačilu odškodnine za nastalo razliko. Na določbe 19., 25. in 27. člena so se pristojni in lastniki ter posledično novinarji velikokrat sklicevali, ko so zavračali cerkvene zahteve. (Zakon o denacionalizaciji 1991;

Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o denacionalizaciji 1998; Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o denacionalizaciji 2000)

19. 3. 1991 je Skupščina RS sklenila, naj IS RS pripravi predlog Zden. IS je 16. 7. 1991 v predlogu predvidel daljši 14. člen, od katerega je ostal le prvi odstavek. Predlagani drugi odstavek se je glasil: »Upravičencem iz prejšnjega odstavka se pod pogoji tega zakona vrnejo sakralni objekti in nepremičnine, ki jih potrebujejo za opravljanje svoje verske dejavnosti. Drugo premoženje se vrne v obsegu, ki je upravičencem potrebno kot gospodarska podlaga za opravljanje njihove dejavnosti.« Predlagani tretji odstavek pa: »Načela in merila za vračanje premoženja upravičencem iz prvega odstavka se uredijo s pogodbo, temelječo na določbah tega zakona, med njim in RS.« IS in zakonodajnoppravna komisija sta se 17. 9. 1991 zavzela za črtanje 2. in 3. odstavka 14. člena, komisija za denacionalizacijo pa 21. 10. Zden je skupščina sprejela 20. 11. 1991. Zanj je glasovalo 112 delegatov, proti se jih je izreklo 17, 21 pa se jih je vzdržalo. (ESA 299)

Že v času razprav o nastajajočem Zden so predstavniki RKC pri republiški komisiji za denacionalizacijo pojasnili, da v primeru RKC ne gre za enega lastnika, ampak prek 3.000 cerkvenih javnopravnih lastnikov.¹⁰

Dejali so, da RKC s premoženjem ne bo obogatela, kajti tudi v časih, ko je posedovala vse odvzeto premoženje, z njim ni mogla vzdrževati vse kulturne dediščine in ljudi, ki so zanjo skrbeli. Poleg vzdrževanja kulturne dediščine so izpostavili cerkveno karitativno in vzgojno-izobraževalno delo ter neurejen socialni status duhovnikov, redovnikov in redovnic. Dali so predlog člena, ki ureja vračanje verskim skupnostim. Nakazali so željo po državni pomoči pri dejavnostih, ki so koristne celotnemu narodu. Podpirali so vse upravičene zahteve drugih verskih skupnosti. (Ojnik 1991, 5) Julija 1992 je socialistična stranka v parlamentu podala pobudo za razpis referendumu, na katerem bi se državljani odločili, ali se strinjajo, da se RKC v skladu z Zden v celoti vrne premoženje, predvsem gozdovi. Pobudnica Darja Lavtižar-Bebler se je zavzemala za vrnitev zgolj tolikšnega dela, kot ga RKC potrebuje za opravljanje svoje dejavnosti in vzdrževanje cerkva.

¹⁰ RKC in njene ustanove so osebe zasebnega ali civilnega prava. Vendar pa imajo nekatere (npr. župnije in škofije) po kanonskem pravu status javne pravne osebe. (Ur. l. RS, št. 118, 3. 12. 2003, 16007)

Vrnitev vseh 36.000 ha gozdov¹¹ bi povzročila zmanjšanje deleža javnih gozdnih površin s 37 % na 20 %, s tem pa bi se Slovenija namesto v evropsko povprečje uvrstila na rep evropskih držav. RKC bi postala največja individualna lastnica in veleposestnica.¹²

Po mnenju socialistov je bil Zden problematičen, saj so ga poslanci sprejeli še pred ustavo, ki je v 67. členu določila način pridobivanja in uživanja lastnine. Predlagali so, naj denacionalizirani gozdovi preidejo v last občin. (Stojanov 1992; Goričar 1992)

Nadškof Šuštar je 27. 7. 1992 zapisal, da se že od objave Zden stopnjuje gonja proti RKC, češ da želi obogateti, postati največji veleposestnik in kapitalist. RKC pa želi, da se prizna krivica, storjena njenim ustanovam z odvzemom premoženja, in da te dobe jamstvo za finančna sredstva, s katerimi bodo lahko opravljale versko, vzgojno, kulturno in socialno poslanstvo. Vodstvo RKC želi v pogovorih z vlado poiskati tiste oblike finančnega vzdrževanja cerkvenih ustanov, ki bodo v korist vseh. Ljubljanska nadškofija se je pripravljena odpovedati lastninski pravici do gozdov in nepremičnin, ki jih ne potrebuje, če uspeta z vlado najti primernejšo in ustrežnejšo obliko za financiranje cerkvenih potreb (delovanje cerkvenih ustanov in Škofijske klasične gimnazije, zdravstvena in socialna varnost osebja, vzdrževanje kulturne dediščine) od tiste, ki jo predstavlja vračanje zaplenjenega premoženja. (Šuštar 1992)

V odgovoru na Šuštarjevo izjavo je premier Drnovšek zatrdil, da si vlada prizadeva, da bi postopke čim hitreje speljala, vendar pa ima zaradi nekaterih v parlamentu še nesprejetih

¹¹ To je podatek, ki ga članek navaja. Gozdov, ki so jih vse cerkvene pravne osebe zahtevale, je bilo res približno toliko. Pri nepazljivem branju ga je mogoče zamešati s podobno velikim zahtevkom Nadškofijskega ordinariata Ljubljana, ki pa se nanaša na vsa zemljišča, ne le na gozdove.

¹² Strah pred velikim zmanjšanjem deleža javnih gozdov je bil medijsko zelo odmeven. (Zora Kužet, Referendum o vračanju v naravi, v: Večer, 2. 7. 1992) O RKC kot o največjem veleposestniku v Sloveniji po mojem ni primerno govoriti, če upoštevamo navedbo, da gre znotraj RKC za več pravnih oseb (npr. vsaka župnija, vsaka skupnost, vsak škofijski ordinariat zase). Mogoče pa bi vseeno bilo, da bi ljubljanski nadškofijski ordinariat, če bi ugodno rešili vse njegove zahteve, postal največji posestnik oz. kapitalist, če bi se izkazalo, da imajo vsi drugi lastniki manj zemljišč in gozdov. Nikakor pa ni res, da naj bi RKC postala lastnica 17 % ali celo 2/3 slovenskih gozdov, kar so mnogi dokazovali. (Ivo Kuljaj, Cerkev nima nobene pravice do gozdov (Zmago Jelinčič v pogovoru za DE), v: Delavska enotnost, 30. 11. 1994 (dalje: Kuljaj, Cerkev nima nobene pravice ...); Polonca Dobrajc, Zmago Jelinčič, Delo, 10. decembra, Lastninska razmerja v katoliški cerkvi, v: Delo, 28. 1. 1995; Jana Taškar, Po načelih zgodovinskega ali civilizacijskega razvoja, v: Delo, 20. 5. 1995; Borut Košir, Ali bo slovenska Cerkev res denacionalizirala gozdove za rimskega papeža?, v: Družina, št. 24, 11. 6. 1995, 9; Borut Košir, Lastninska razmerja v katoliški Cerkvi, v: Družina, št. 48, 11. 12. 1994, 4) Če vzamemo vse gozdove, ki so jih verske skupnosti (seveda je tu delež gozdov RKC gotovo daleč največji) zahtevale npr. 1. 1999 (38.471 ha) in nato izračunamo kolikšen delež predstavljajo njihove zahteve v okviru vseh slovenskih gozdov (1.115.661 ha), ugotovimo, da je delež gozdov verskih skupnosti znašal le 2,55 % vseh slovenskih gozdov. (Statistični letopis 2000, Statistični urad Republike Slovenije, Ljubljana 2000, 301; Statistični letopis 2003, Statistični urad Republike Slovenije, Ljubljana 2003, 301)

spremljajočih zakonov pravno-organizacijske težave. Cenil je cerkveno pripravljenost na reševanje, ki bi bilo obema stranema koristno. Kot eno izmed možnosti je predvidel ustrezno finančno nadomestilo. Predlagal je sestanek vladnih in cerkvenih predstavnikov. (Drnovšek 1992)

Akademik dr. Stojan Pretnar je na podlagi kanonov Zakonika cerkvenega prava (dalje: ZCP) in zgodovinskega pregleda dokazal, da je cerkveno premoženje fevdalnega izvora; da je vračanje celotnega cerkvenega premoženja in ne zgolj tistega dela, ki ga RKC potrebuje za naloge iz kanona 1254, zlasti pa vračanje gozdov, v nasprotju z določili ZCP (kan. 634) in slovenske ustave; da novi lastnik ne bo domača, ampak tuja pravna oseba, tj. papež, saj nobena odtujitev cerkvene lastnine ni mogoča brez privolitve nadrejenih struktur, vse do njega samega, pa čeprav v ZCP piše, da je sveti oče le upravitelj in oskrbnik cerkvenega premoženja, medtem ko ima lastninsko pravico pravna oseba, ki je premoženje pridobila. Tujcem pa slovenska ustava v 68. členu lastninske pravice ne daje. Predlagal je dopolnitev 14. člena Zden s črtano vsebino iz predloga. Če parlament tega ne bi želel storiti, naj o vračanju fevdalnega premoženja RKC odloči referendum. (Pretnar 1992)

Ustavno sodišče je 4. 3. 1993 odločalo o predlogih Sindikata papirne, grafične in časopisno-informativne, založniške ter novinarske dejavnosti Slovenije, Izvršnega sveta Skupščine mesta Ljubljane in Gozdnega gospodarstva (dalje: GG) Nazarje. GG Nazarje je novembra 1992 (Vasle 1992) sprožilo postopek za oceno ustavnosti 14. člena Zden, meneč, da je RKC tuja pravna oseba (68. člen ustave), da nima poslovne sposobnosti, ker je pri razpolaganju z lastnino vezana na Sveti sedež, da zakon ni opredelil ekonomske in socialne funkcije cerkvene lastnine, kakor bi moral po 67. členu ustave, in da 14. člena Zden ni mogoče izvajati, ker manjkajo predpisi o verskih skupnostih, ki bi opredelili meje in vsebino cerkvene lastninske pravice (2. člen Ustave). Izrazilo je dvom v pravno osebnost verskih ustanov. Nejasno naj bi bilo, kaj spada v bivše premoženje RKC. Sindikat je želel presojo 14. člena tudi zato, ker je menil, da postavlja pravne osebe v neenak položaj, saj upošteva le cerkve in verske skupnosti. Ministrstvo za pravosodje in Skupščina sta potrdila, da se Zden nanaša le na fizične osebe, izmed pravnih pa upošteva le cerkve in verske skupnosti. L. 1991 so predlagatelji menili, naj vprašanje vračanja

drugim pravnim osebam rešijo drugi zakoni. Ustavno sodišče je na podlagi 14. člena ustave ter 1. in 2. člena Zden omejevanje upravičencev zgolj na fizične osebe in RKC razglasilo za sporno. Ker je določilo, da so tudi pravne osebe upravičene do vračanja, 14. člen Zden ni bil več problematičen. Verske skupnosti je sodišče označilo za domače pravne osebe, saj so tak status imele tako ob poddržavljenju premoženja kot v celotnem obdobju do sprejetja Zden. Pojasnilo je, da 67. člen ustave ne omejuje lastninske pravice glede na obseg premoženja. Vprašaje lastništva pa se rešuje v postopku za vrnitev premoženja. (Odločba Ustavnega sodišča 1993)

28. 11. 1994 sta poslanca SNS Polonca Dobrajc in Zmago Jelinčič predsedniku Državnega zbora RS (dalje: DZ) izročila Predlog zakona o začasnem, delnem zadržanju vračanja premoženja cerkvam in drugim verskim skupnostim oz. redovom, razen vračanja sakralnim objektom, po katerem se »začasno, vse do sprejema zakona o verskih skupnostih, zadrži izvajanje 14. člena zakona o denacionalizaciji o vračanju premoženja cerkvam in drugim verskih skupnostim oziroma redovom, razen vračanja cerkvenih objektov«. Predlagatelja sta zopet sprožila vprašanje, ali je RKC domača pravna oseba. Poudarila sta hierarhično strukturo in papeževo skrbništvo nad vso cerkveno lastnino ter navedla še druge sporne kanone iz ZCP.

Neustrezno se jima je zdelo, da bi RKC pridobila preveliko gospodarsko moč, zato sta cerkveno premoženje označila za fevdalno. Poudarila sta potrebo po ohranitvi naravnega bogastva v državni lasti. Treba pa je bilo tudi ugotoviti, ali RKC lahko uveljavlja lastninsko pravico na aktih Kraljevine Jugoslavije, ki sta jih označila za nezakonite. (EPA 942)

RKC je predlog označila za protizakonit in protiustaven ter za očiten poskus diskriminacije RKC in onemogočanja njene dejavnosti. Če bo zakon sprejet, se bo RKC proti njemu borila z vsemi zakonskimi in ustavnimi sredstvi. Sklenila je obvestiti Sveti sedež in mednarodno javnost. Predsednik podkomisije za gospodarstvo, finance in socialo je opozoril, da izvaja Jelinčičev predlog nasilje nad mednarodnim pravom in je v nasprotju z načelom pravne države, saj posega v cerkvene pravice brez predlogov za nadomestne rešitve. Poudaril je, da RKC ne potrebuje gozdov, pač pa trdne gmotne temelje za delovanje, ki pa jih niti država niti Jelinčičev predlog nista ponudila. (Gril 1995; Krašovec 1995)

Predlog je DZ prvič obravnaval 30. 5. 1995 (Taškar 1995b), sprejet pa je bil 19. 12. 1995. Zakonu so nasprotovale SKD, SDSS, SLS in SND. Naklonjene so mu bile SNS, LDS in ZLSD. V Zakonu o začasnem, delnem zadrževanju vračanja premoženja (dalje: ZZDZVP) se je uveljavilo dopolnilo ZLSD, LDS in SNS, ki je vračanje premoženja s cerkva in verskih skupnosti razširilo še na nekatere druge upravičence, na RKC pa se je nanašal v prvi alineji 1. člena, kjer je določilo, da se za dobo treh let zadrži izvajanje 27. člena Zden tudi v primeru, »ko se za enega upravičenca zahteva vrnitev nad 200 ha kmetijskih zemljišč in gozdov«. (Jakopec in Albreht 1995; Jakopec 1995; Jakopec 1995b; Albreht 1995; Zakon o začasnem, delnem zadržanju vračanja premoženja 1995; Odločba ustavnega sodišča 1997)

21. 7. 1995 je Janez Kopač (LDS) predstavil predlog o ureditvi posvetnih vprašanj med RKC in državo. Predlog je predvidel izenačitev cerkvenega davčnega položaja s položajem drugih civilnopravnih oseb. Po drugem delu naj bi RKC svoje že ali še ne vrnjene posesti prenesla na državo. Z njimi bi upravljal sklad gozdov in kmetijskih zemljišč, ki bi proračunu namenjal čisti letni neto prihodek. Ta proračunska postavka bi se imenovala verski sklad.

Iz proračuna bi država financirala socialno varnost duhovnikov, karitativne dejavnosti, hkrati pa bi ta zagotavljal trden in trajen vir dohodkov. V verski sklad bi po svoji želji lahko prispevali tudi davkoplačevalci. (Pušenjak 1995)

Na pobudo več strank, med njimi Rimskokatoliške škofije Maribor in Cistercijske opatije Stična, je ustavno sodišče odločalo 5. 12. 1996 (Odločba ustavnega sodišča 1997). Mariborska škofija je menila, da DZ ne bi smel zadržati izvajanja veljavnega Zden, saj naj bi bila to pristojnost izvršne oblasti. S sprejetjem ZZDZVP naj bi DZ prekršil načelo pravne države. ZZDZVP naj bi uzakonil diskriminacijo do upravičencev, ki zahtevajo nad 200 ha kmetijskih zemljišč in gozdov in ki dotlej zaradi počasnosti upravnih organov posesti še niso dobili. Hkrati naj bi bili ti upravičenci v neenakopravnem položaju z agrarnimi skupnostmi in upravičenci, ki zahtevajo nad 200 ha stavbnih zemljišč. Tudi Cistercijska opatija Stična je iz podobnih razlogov nasprotovala prvi alineji 1. člena. Menila je, da gre za prikrito podaljševanje denacionalizacije, saj je zakonodajalec v 58.

členu Zden določil rok enega leta. Po mnenju teh treh pritožnikov naj bi bil ZZDZVP v neskladju s 1., 2., 14., 16., 22., 33., in 155. členom ustave ter 14. členom Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin.

Za ustavno sodišče ZZDZVP ni predstavljal mešanja zakonodajne in izvršne oblasti. Ustavno sodišče je najprej raziskalo, zaradi katerih razlogov je parlament sprejel ZZDZVP, in pregledalo zakonodajo Kraljevine Jugoslavije. Ugotovilo je, da je zakonodajalec brez upravičenega razloga denacionalizacijo začasno zadržal le za upravičence, ki so vložili zahtevek z denacionalizacijo nad 200 ha, s tem pa upravičence postavil v neenakopraven položaj. Čeprav je DZ 15. 2. 1996 sprejel Program razvoja gozdov v Sloveniji, v katerem je pisalo, da bo po denacionalizaciji Slovenija imela 80 % zasebnih gozdov, je po mnenju ustavnega sodišča ZZDZVP s triletnim moratorijem zadrževal ne le nastanek zasebnega, ampak tudi javnega fonda gozdov. Strinjalo pa se je s sklepom Programa razvoja gozdov v Sloveniji, da bo država delež javnih gozdov povečevala z odkupom. Z začasnim zadrževanjem je zakonodajalec kršil tudi načelo zaupanja v pravo. Ponovno je opozorilo na prepočasno ukrepanje državnih organov v denacionalizacijskih zadevah, kajti zaradi počasnega vračanja nastajajo dodatni stroški, ki jih bodo za povzročeno škodo zavezanci morali poravnati upravičencem. Menilo je, da rok treh let ni v sorazmerju s ciljem zakona in pravicami upravičencev. Sodišče je zato razveljavilo prvo alinejo 1. člena ZZDZVP, razveljavilo triletni moratorij in določilo odločilni rok šestih mesecev od dneva objave. S tem je dalo zakonodajalcu možnost, da v tem času ugotovi, ali obstajajo kakšni drugi razlogi za zadržanje oz. da veljavno ureditev zakonsko preuredi. Poudarilo je, da protifevdalno usmerjena reforma Kraljevine Jugoslavije ni zajela vseh fevdalnih veleposestev.

Iz fevdalnih odnosov izvirajoča veleposest ni združljiva z načeli republike in demokratične države. Vendar pa zahtevkov cerkva in verskih skupnosti po mnenju sodišča ni bilo ustavno dopustno enačiti z veleposestvi fevdalnega izvora, saj imajo vlogo obče koristne ustanove. Odločbo je ustavno sodišče sicer soglasno sprejelo, vendar pa so kar štiri izmed devetih ustavnih sodnikov podali ločena mnenja. Sodniki mag. Krivic, dr. Šinkovec, dr. Zupančič in dr. Ude so se z razveljavitvijo triletnega roka strinjali, saj je takšen moratorij predstavljal prevelik poseg v pravno varnost in zaupanje v pravo, Zden

je bilo zato treba uskladiti kar najhitreje. Bili pa so mnenja, da stvarna podlaga za omejevanje vračanja cerkvenega premoženja obstaja.¹³

25. 5. 1997 je ustavno sodišče presodilo Zahtevo za oceno ustavnosti vsebine Zahteve za razpis predhodnega zakonodajnega referendumu o Zakonu o spremembah in dopolnitvah Zden, ki jo je od DZ prejelo 30. 4. 1997. (Odločba Ustavnega sodišča 1997)

Pri tem se je sodišče oprlo na odločbo U-I-107/96. Ugotovilo je, da prva točka v zahtevi, ki se je glasila: »da se ne vračajo zemlja, gozdovi in druga lastnina fevdalnega izvora«, ni v nasprotju z ustavo, razen če se nanaša na lastnino cerkva, verskih skupnosti, njihovih ustanov ali redov. Druga točka, po kateri »se posameznemu upravičencu ne vračajo zemlja in gozdovi, ki presegajo 100 ha primerljive kmetijske površine«, je bila po mnenju sodišča v nasprotju z ustavo. Tretja točka, ki je predlagala, »da se v primerih pod točkama 1 in 2 ne prizna odškodnina in da gozdovi ostanejo v javni lasti«, je bila neustavna v delu, ki govori, »da gozdovi ostanejo v javni lasti«. Četrta točka, ki je predvidevala obvezno revizijo denacionalizacijskih odločb »v primerih, ko je izkazana verjetnost, da je prišlo do kršitve zakona in oškodovanja družbene lastnine«, je bila tudi v nasprotju z ustavo.

Ustavno sodišče je 11. 7. 1997 odločilo, da na predlog DZ podaljša polletni rok, ki je pretekel 10. 7. 1997, vendar ne za šest mesecev, ampak do 31. 7. 1997. (Sklep Ustavnega sodišča 1997)

Na veliko ogorčenje ZLSD in SNS sta 23. 7. 1997 nadškof Rode in predsednik vlade Drnovšek sklenila dogovor med vlado in RKC o vračanju cerkvenega imetja. Vlada je z njim priznala upravičenost cerkvenih zahtev za vračilo gozdov in drugih površin, ki so bile 17. 9. 1947 podržavljene z odločbo št. 938/4 Okrajne komisije za agrarno reformo Ljubljana. Vlada je potrdila, da je zavezanec za vračilo cerkvenega premoženja. Vlada in ljubljanska nadškofija sta se dogovorili, da bosta vprašanja vračanja nepremičnin rešili do 31. 10. 1997, dotlej pa bodo mirovali vsi upravni postopki. Dogovor je preprečil sprejetje novega moratorija v parlamentu. (Pogljajen 1997; Gril 1997)

¹³ Šinkovec je menil, da so direktiva Evropske skupnosti (Ur. l. ES 1992, Nr L 117), Izjava o načelih splošnega soglasja o upravljanju, varstvu in smotnem razvoju vseh vrst gozdov, slovenska ustava in agrarni maksimum 200 ha, ki je veljal v Kraljevini Jugoslaviji, dobra pravna osnova za omejevanje. Tudi Krivic je poudaril pomen agrarnega maksimuma, sicer pa je menil, da se država lahko odloči, da bo krivice popravila samo do tiste mere, ki ji jo dopušča ekonomsko stanje in interes državljanov. Sredstva lahko priskrbi verskim skupnostim tudi na drugačen način, ne le z vračanjem. Čeprav ne more povečati deleža javnih gozdov, je moratorij primerno sredstvo, saj ustvarja pogoje za ustrezno spremembo zakonodaje.

Tako je 24. 7. 1997 je DZ v Zakonu o začasnem zadržanju izvajanja nekaterih določb Zden in zakona o izvrševanju kazenskih sankcij (dalje: ZZZIND) določil, da se »do uveljavitve sprememb in dopolnitev ZDen, najkasneje pa do 20. 12. 1997, zadrži izvajanje določb ZDen, ki se nanašajo na vračanje denacionalizacijskim upravičencem zemlje, gozdov in drugega premoženja fevdalnega izvora z izjemo premoženja verskih skupnosti«. (Uradni list 1997)

Konec oktobra je Drnovšek Rodetu predlagal podaljšanje zamrznitve vračanja do konca leta. Rode je na podaljšanje pristal, če mirovanje velja le za površine podržavljene z omenjeno odločbo št. 983/4 in če vlada pisno odgovori na cerkveni predlog, ki ji ga je 31. 7. 1997 predložil Gospodarski svet ljubljanske nadškofije. (STA 1997b)

Predlog je predvideval vrnitev 28.000 ha gozdov v naravi. Varovalne gozdove (8.000 ha) bi nadškofija nato prodala državi, nekaj pašnikov pa visokogorskim kmetom. V svojem odgovoru v začetku novembra je vlada predlagala, naj večina gozdov ostane v javni lasti. Za zgornjesavinjske gozdove bi nadškofiji plačala odškodnino, do gorenjskih gozdov pa naj bi na podlagi pravnih in zgodovinskih dejstev ne bi bila upravičena. V zameno ji je vlada ponudila financiranje prek verskega sklada. Kasneje je v pogajanjih, ki jih je na vladni strani vodil Andrej Pagon, na cerkveni pa dr. Janez Gril, nadškofija nameravala prodati državi nekaj več kot polovico od 28.000 ha gozdov za okrog 80 milijonov mark. Cena se je zdela vladi previsoka. (Pušenjak 1997; Hribar 1998b)

16. 9. 1998 je DZ sprejel Zakon o spremembi in dopolnitvi ZDen (ZDen-B). Pomemben je zlasti 10. člen, ki je predvidel uvedbo novega 27.a člena, čigar prvi odstavek določa, da »premoženje fevdalnega izvora ni predmet denacionalizacije, razen kolikor se nanaša na primere, v katerih so denacionalizacijski upravičenci cerkve in druge verske skupnosti, njihove ustanove in redovi«. (Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o denacionalizaciji 1998)

20. 10. 1999 je parlament sprejel Zakon o lastninjenju spomenikov v družbeni lastnini (dalje: ZLKSDL), ki je urejal »lastninjenje nepremičnih kulturnih spomenikov /.../, ki so bili družbena lastnina v sredstvih podjetij in drugih pravnih oseb na dan 23. 8. 1996«, in ki je med kulturne spomenike v državni lasti prištel tudi Blejski otok, samostan na Santorijevi 9 v Kopru in dvorec Betnava. (Uradni list 1999)

Julija 2000 sta se zaradi denacionalizacijskih zahtevkov sestala kulturni minister Šeligo in nadškof Rode. (Jaklič 2000, 8)

5.1 Nekateri zahtevki škofij, župnij in redov

Po podatkih na internetnih straneh Ministrstva za pravosodje so vse tri škofije skupaj z župnijami, samostanskimi redovi in drugimi verskimi skupnostmi zahtevale približno 16.000 ha kmetijskih zemljišč, 38.000 ha gozdov, 63.000 m² stanovanj, 65.000 m² poslovnih prostorov in 1.800.000 m² stavbnih zemljišč. Rok za vložitev zahtevkov je za verske skupnosti pretekel 7. 12. 1993.

Tabela 5.1.: Zahtevki verskih skupnosti

	ZAHTEVANO	
	Površina	Vrednost (DEM)
Kmet. zemljišča (ha)	15.472	150.712.752
Gozdovi (ha)	37.750	126.160.500
Stanovanja (m ²)	62.401	42.243.605
Posl. prostori (m ²)	63.402	44.086.581
Stavb. zemlj. (m ²)	1.764.978	56.353.453
Podjetja (DEM)		9.669.485
Premičnine (DEM)		294.585
SKUPAJ DEM		429.520.961

vir: Ministrstvo za pravosodje (2008).

5.1.1 Denacionalizacijski zahtevki ljubljanske nadškofije

Ljubljanska nadškofija je do konca l. 1993 vložila zahtevek za okrog 37.300 ha gozdov, zemljišč in pašnikov, med katerimi je bilo 28.000 ha gozdov. Zahtevala je svoje nekdanje posesti na Gorenjskem (Mežaklja, Pokljuka, Jelovica). Teh je bilo skupno 25.000 ha. Med njimi je bilo 21.000 ha gozdov, med katerimi jih je bilo okrog 16.000 ha znotraj Triglavskega narodnega parka (dalje: TNP). V okolici Mozirja je bilo 11.800 ha zemljišč, med njimi okrog 8.000 ha gozdov. Nekaj gozda je nadškofija zahtevala tudi na Gorjancih. Varovalnih gozdov je bilo skupno 8.000 ha, gospodarskih pa 19.000 ha, od tega 11.500 ha na Gorenjskem, 6.000 ha v Zgornji Savinjski dolini in 1.500 ha na Gorjancih. (Hribar 1998; Zdenko Čepič 2002, 173; Edi Mavrič 2001; Felc, 2000c; Osojnik 2002)

Ker so podatki zbrani iz različnih virov, se seštevek ne izide. Kljub vsemu pa si s pomočjo teh podatkov lahko ustvarimo približno predstavo. Po vojni so RKC vzeli 35.990 ha zemljišč, od tega 23.091 ha gozdov, ostalo so bile nerodovitne površine, planine, pašniki, njive in stavbišča. (Špringer 1995, 9)

Po podatkih dr. B. Koširja, profesorja kanonskega prava, pa je nadškofija želela 23.091 ha gozdov, 6.838 ha neplodnih površin, 4.940 ha planin, 580 ha travnikov, 190 ha puščave, 131 ha njiv, 105 ha pašnikov, 13,59 ha vrtov, 4,08 ha stavbišč, 3,25 ha vinogradov in 74 ha drugih površin. (Košir 1994) L. 2000 je nadškofija dobila 1.000 ha na območju Brežic. Z GG Brežice je podpisala petletno pogodbo o upravljanju. 19. 7. 2004 pa je v začasno upravljanje dobila še več tisoč hektarov zemljišč in gozdov v okolici Mozirja. (Izjava ljubljanske nadškofije ob vrnitvi gozdov v Zgornji Savinjski dolini)

Nadškofija je želela pridobiti tudi nekaj stavb: Škofove zavode v Šentvidu, Baragovo semenišče (kolegij) z okoliškim zemljiščem, na katerem je sedaj Gospodarsko razstavišče, Stiški dvorec, grad Goričane in samostan Kostanjevica. Nadškofija je sodelovala z jezuiti pri pogajanjih o prihodnjem lastništvu cerkve sv. Jožefa na Poljanah. (Jaklič 2000; Osojnik 2002)

IS RS je l. 1991 izdal sklep, na podlagi katerega sta obrambni minister Janša in nadškof Šuštar podpisala dogovor, da se Zavod sv. Stanislava da ljubljanski nadškofiji v posest. V last ga je škofija dobila 25. 9. 2000, ko sta na podlagi vladnega pooblastila obrambni

minister Janša in nadškof Rode podpisala sporazum o vrnitvi in zamenjavi nekaterih objektov in zemljišč v kompleksu nekdanje Vojašnice Šentvid. (Osojnik 2002, 47)

Marca 2001 je prišlo na Upravni enoti Ljubljana Bežigrad do poravnave med predstavniki nadškofije in družbe Gospodarsko razstavišče. Nadškofija se je sejmišču odrekla za 352 milijonov tolarjev. (Vodovnik 2001, 7)

5.1.2 Gozdovi na Gorenjskem in v Triglavskem narodnem parku

Nadškofija je vložila zahtevke za vračilo v naravi, sicer pa zahtevala poravnavo krivice v nadomestnih nepremičninah z odškodnino že julija 1992 in jih decembra 1993 dopolnila.

(Felc 2000a; Felc 2000c; Felc 2001a)

Upravna enota Radovljica je celoletni cerkveni zahtevk (21.000 ha gozdov, od teh 16.000 ha znotraj TNP) l. 1994 prepustila MK. MK jo je prosilo, naj mu pošlje le del zahtevka, ki se nanaša na TNP. (Manfreda 2001; STA 2001a; Babič 2001b; Felc 2003; Štefanič 2001) Tega mu je upravna enota poslala aprila 1999. Decembra 1999 je Upravna enota Radovljica nadškofiji z odločbo vrnila 193 ha gozdov izven TNP, pri ostalih zunanjih zemljiščih pa je bilo potrebno ugotoviti, ali se je vrednost parcel zaradi prometnih povezav povečala. To sta želela dokazati GG Bled in državno pravobranilstvo. Cerkvna stran je želela, da o morebitni povečani vrednosti odloči upravna enota naknadno z dopolnilno odločbo, kakor je omogočil ZDen-B. Marca 2000¹⁴ je upravna enota vrnila nadškofiji še 2.000 ha gozdov izven TNP. Tako je s tremi delnimi odločbami nadškofija dotlej dobila v last in posest 2.274 ha izven parka. GG Bled se je pritožilo na Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (dalje: MKGP). Maja 2000 je MKGP pritožbo zavrnilo, zato se je GG Bled začelo pogajati z nadškofijo za upravljanje z gozdovi. Medtem je marca 2000 MK izreklo sklep, da ni pristojno za postopek, kjer gre za celotno področje in ne za nepremičnine, ki so opredeljene kot naravna znamenitost ali kulturni spomenik. MK je pri vladi sprožilo kompetentni spor. Izkazalo se je, da MK res ni pristojno. Decembra 2000 je radovljiška upravna enota nadškofiji predlagala, naj vloži

¹⁴ Po drugih podatkih je nadškofija l. 1994 dobila 500 ha gozda na področju Mežakle, l. 1999 pa 2.000 ha na Jelovici. Tako je l. 2000 ostalo v postopku še 8.000 ha na Pokljuki. (Osojnik, Pridobivanje ..., 36)

zahtevke za odškodnino, ta pa tega ni storila, meneč, da ZON na predhodno sprejeti ZDen ne more vplivati. 18. 4. 2001 je Upravna enota Radovljica na podlagi ZON in ZDen (19. člen) zavrnila dodelitev 8.254 ha zemljišč znotraj TNP nadškofiji. Odrekla je tudi dodelitev ustreznih nadomestnih zemljišč. O odškodnini (SOD) pa bi odločila, ko postane ta delna odločba pravnomočna. Zoper delno odločbo sta se na MKGP pritožila SOD in nadškofija. Nadškofija zato, ker SOD ni bil vključen v postopek, SOD pa se je strinjal, da odločanje o odškodnini ni smiselno, dokler se ne ugotovi, ali se vrača v naravi ali ne.

MKGP je 4. 7. 2001 izdalo odločbo o vrnitvi 8.254 ha nepremičnin v TNP, mnenja, da ZON ne sme posegati v pravice razlaščenecv po ZDen in s tem kršiti 33. člena Ustave. Avgusta so tožbe zoper MKGP na upravno sodišče vložili Občina Bohinj, Društvo za okolje, družbo, naravo in zdravje, Društvo za opazovanje in preučevanje ptic, GG Bled in državno pravobranilstvo.

Upravno sodišče je spomladi 2002 ugodilo tožbam GG Bled, Občine Bohinj in državnega pravobranilstva. Te so se pritožile zaradi prenizke ocene vrednosti vrnjenih gozdov, zaradi vračanju tudi javnega dobrega (dela Dvojnega jezera, nekaterih cest), ne le parcel, občina pa tudi zato, ker bi ji izpadel prihodek iz katastrskega dohodka. Cerkevna stran je menila, da trditev, da so območja TNP izvzeta iz pravnega prometa, ne drži, poleg tega pa dokazovala, da je velik del TNP v rokah zasebnikov. Upravno sodišče je ugotovilo, da ZON ni ovira za vračanje premoženja, napako pa je naredilo MKGP, ko ni preverilo rabe parcel v naravi in je vračalo tudi javno dobro. Minister But je za to krivil GG Bled, SKZG ter Občino Bohinj, ker niso poskrbeli za vnos podatkov v kataster oz. na geodetsko upravo. MK bi sporne parcele lahko vrnilo samo, a je za to pooblastilo radovljiško upravno enoto.

5.1.3 Grad Goričane¹⁵

V gradu, ki je bil pred nacionalizacijo l. 1947 poletna rezidenca ljubljanskih škofov, je od l. 1964 delovala enota Slovenskega etnografskega muzeja Muzej grad Goričane, namenjena neevropskim kulturam. Zaradi premajhnih vlaganj je stavba propadala. Ko se je v eni izmed sob l. 1988 vdrl strop, so grad za obiskovalce zaprli. V začetku devetdesetih sta država in šišenska občina začeli s posamičnimi popravili. Zahtevek po vračilu v naravi, ki ga je nadškofija vložila l. 1993, je MK z delno odločbo zavrnilo l. 1995, saj bi vrnitev po 19. členu ZDen predstavljala okrnitev kulturne dejavnosti. L. 1995 se je država odločila, da bo prostorsko stisko etnografskega muzeja rešila na Metelkovi v Ljubljani. Muzej se je preselil l. 1997. (Žolnir 2001b, 3; Žolnir 20001, Jaklič 2000; Petrič 2002, 3; Jaklič 2002, 5)

L. 1997 je nadškofija vlogo dopolnila. Od l. 1995 do 1999 je država za obnovo prispevala prek 50 milijonov tolarjev. Konec devetdesetih se je popravil z velikim zagonom lotila medvoška občina in vanje vložila toliko kot država. Zaradi obnovitve postopka denacionalizacije l. 1999 so se obnovitvena dela zaustavila. Vrhovno sodišče je l. 2000 razveljavilo odločbo, s katero je bil zavrnjen zahtevek po vračilu v naravi, saj SOD, zavezanec za plačilo odškodnine, ni dobil možnosti za udeležbo v postopku. Nadškofija je spremenila izjavo volje in obnovila zahtevo po vračilu v naravi. Še najbolj je prihodnja usoda gradu zanimala medvoško občino. Menili so, da država za javni program v njem ne kaže velikega interesa. MK je še l. 2000 gojilo svoje načrte o kulturni ponudbi v gradu. Ker se niti državno pravobranilstvo niti muzej nista pritožila zaradi vlaganj v objekte, nadškofija pa ne zaradi zmanjšane vrednosti objekta, je oktobra 2001 MK izdalo odločbo, s katero je grad Goričane v bližini Medvod vrnilo v last in posest ljubljanski nadškofiji. Čeprav si je občina sprva bolj želela, da bi grad ostal v državni lasti, domačini kasneje večinoma niso nasprotovali vrnitvi. Želeli pa so si oživitve kulturne dejavnosti v gradu. Denacionalizacije gradu pa s tem ni bilo konec, saj je leto kasneje mogoče zaslediti članke, po katerih naj bi ministrica za kulturo julija 2002 (V Družininem članku je

¹⁵ Nevenka Žolnir, Cerkev dobila grad v naravi, v: Delo, 11. 10. 2001, 3; Nevenka Žolnir, Cerkev hoče grad v naravi, v: Delo, 4. 5. 2000, 7; Tanja Jaklič, Nekomu zgrajeni ..., Franci Petrič, Dvorec še vedno ni škofijska last, v: Družina, št. 35, 1. 9. 2002, 3; Tanja Jaklič, Bodo morali kulturnozgodovinske objekte obnoviti z »darovi uboge vdove«, v: Delo, 7. 8. 2002, 5.

naveden datum 12. 7. 2002) grad vrnila zgolj v posest oz. v začasno uporabo nadškofiji. Grad trenutno obnavlja Papirnica Goričane, ki ima objekt trenutno tudi v najemu.

5.1.4 Denacionalizacijski zahtevki mariborske škofije

Mariborska škofija je do 7. 12. 1993 vložila zahtevek za vrnitev 325 ha kmetijskih zemljišč in gozdov, 2 ha stavbnih zemljišč in 1 ha neplodnih zemljišč. Med pomembnejšimi in odmevnejšimi zahtevki so bili: dvorec Betnava; stavba na Vrbanski 30 (kmetijska srednja šola in fakulteta), ki jo škofija ves čas zahtevala v naravi, saj je v njej želela urediti prostore za škofijsko gimnazijo; nekdanje dijaško semenišče na Mladinski ulici, zdajšnja srednja glasbena šola, za katero so bili pripravljene na odškodnino, nekdanje bogoslovno semenišče na Glavnem trgu, sedaj stavba Pokrajinskega arhiva, glede katerega bi škofiji ustrezalo ali vračilo v naravi ali odškodnina. Nadškofija je zastopala Samostan Trapistov Marije Rešiteljice v Rajhenburgu, Konvent usmiljenih bratov iz Kandije, Konvent Magdalenk Marije Magdalene de poenitentia in Kongregacijo šolskih sester Sv. Frančiška Kristusa Kralja (mariborska provinca). (Osojnik 2002, 33–34)

L. 1994 so škofiji vrnili kapiteljsko hišo na Slomškovem trgu 18, l. 1995 40 ha zapuščenih vinogradniških površin na Krčevini in Hrenci, l. 1997 dve majhni hiši Ob bregu (Mb), l. 1999 prvi del kmetijskih in gozdnih površin v Brestanici, v Studenicah in na Betnavi. L. 2002 drugi del kmetijskih in gozdnih površin v Brestanici, v Studenicah in na Betnavi. L. 2002 je dobila še odločbo o odškodnini za kmetijska zemljišča in gozdne površine v Vrbju in Studenicah in obakrat izplačilo obveznic, odločbo o odškodnini zaradi bistveno zmanjšane vrednosti samostana v Studenicah, obveznice pa izplačane. L. 2003 je postala pravnomočna odločba o odškodnini za gospodarske objekte na Betnavi in izplačilo obveznic. L. 2004 je prišlo do vračila tretjega dela kmetijskih in gozdnih površin v Brestanici, do odločbe za grad v Brestanici in izplačila obveznic, do odločbe za kmetijske in gozdne površine v Brestanici in do izplačila obveznic. L. 2005 je bilo rešenih še nekaj škofijskih zahtevkov, med njimi sta bila pravnomočno zaključena postopka za nekdanje bogoslovno semenišče na Vrbanski 30, ki ga je škofija dobila v

naravi, in objekt na Mladinski 12, za katerega je škofija dobila odškodnino v obliki obveznic SOD. Primer Cirilove tiskarne se je za škofijo neuspešno zaključil pred Evropskim sodiščem. (Adam 2008; Zorec 2005, 142–43)

Nekaterim novinarjem in po besedah Tiskovnega urada RKŠ Maribor tudi kulturnemu ministru J. Školču se je vračanje mariborski škofiji zdelo sporno zaradi protokola, ki sta ga 2. 4. 1986 podpisala v Mariboru škof Kramberger in predsednik IS mestne skupščine Vinko Lapuh. Z uresničitvijo tega protokola naj ne bi mesto Maribor in vanj vključene občine imele več nobenih obveznosti do rimskokatoliškega škofijstva in župnij v Mariboru glede nacionaliziranih in razlaščenih objektov in zemljišč. (Klipšteter 2001)

V resnici pa je protokol urejal del odškodnin, ki so jih omogočali že povojni predpisi. To, kar je mariborska škofija prejela kot odškodnino, bi se pri denacionalizaciji upoštevalo le, če bi takšna odškodnina presegla 30 % vrednosti nepremičnine (72. člen ZDen). Ob podpisu protokola je škofija odstopila nekaj zemljišč mestu, dobila pa lokacijska dovoljenja za nekaj cerkva, 20 milijonov dinarjev, ki jih je porabila za gradnjo teološke knjižnice, in pravico do uporabe nekaterih stavb oz. lastništva nad nekaterimi drugimi. Škofija se zahtevku po lastništvu ni mogla odpovedati, saj ZDen še ni obstajal. V protokolu tudi ni bilo omenjeno nobeno imetje, ki ga je nato v procesu denacionalizacije zahtevala škofija. (Vanessa Čokl 2001; Štesl 2001; Tiskovni urad Škofije Maribor 2000)

5.1.5 Dvorec Betnava

Dvorec Betnava je l. 1863 prešel v last lavatinske škofije. L. 1941 ga je zasegel nemški okupator, l. 1950 pa je bil del splošnega ljudskega premoženja. Dvorec je do l. 1999 uporabljal Agrokombinat. Pomembno vlogo je imel dvorec v času protestantizma, saj je grof Herbenstein protestantom omogočil, da so tam delovali in si postavili kapelo, župnišče, šolo in pokopališče, ki so bili v času protireformacije porušeni. Od septembra 2003 je v dvorcu muzejska zbirka Betnava Historia Lavantina. (Zgodovina Betnave 2008)

25. 2. 1986 je občina Maribor Tabor kot upravitelj družbene lastnine s kupno pogodbo prenesla pravico do uporabe dvorca Betnava in okoliškega funkcionalnega zemljišča na

Tovarno pohištva Lipa Ajdovščina. Tako je bila Betnava v času uveljavitve Zden družbena lastnina, kot imetnik uporabe pa je bila v zemljiški knjigi vknjižena Tovarna pohištva Lipa Ajdovščina. (Adam 2008)

Lipa je dvorec do 1. 1993 obnovila. V severnem delu so uredili poročno dvorano in salon pohištva, zahodni trakt je bil slab, v vzhodnem pa je bila zaprta restavracija. (Rak 1999; Brejc in Alič 2000) Februarja 1993 je škofija vložila predlog za denacionalizacijo in predlog za izdajo začasne odredbe o zavarovanju svojega zahtevka v procesu preoblikovanja Tovarne pohištva Lipa. 14. 4. 1993 je MK izdalo začasno odredbo o zavarovanju zahtevka. 20. 4. 1993 je Lipa v pripravljalni vlogi predlagala zavrnitev zahtevka, škofija pa je vztrajala. 4. 10. 1993 je Lipa poslala škofiji dopis, v katerem ji je sporočala, da obstajajo zakonske ovire za vrnitev dvorca, a škofija je odgovorila, da vztraja pri vrnitvi v last in posest. 27. 6. 1994 je na ustni obravnavi mariborska škofija vztrajala pri zahtevku in predlagala oceno sodnega cenilca gradbene stroke. 2. 7. 1994 je škofija v dopisu Ministrstvu za kulturo predlagala cenilca za gradbeno stroko in ga prosila, naj dopis pošlje še Lipi, ki pa v predvidenem roku ni dala odgovora. 27. 12. 1994 je škofija jasno zahtevala sodnega cenilca. 16. 1. 1995 je MK imenovalo sodnega cenilca. Cenitev marca 1995 je pokazala, da se je vrednost povečala le za 18,3 %. 9. 5. 1995 je Lipa predlagala skupni sestanek za doseglo zunajsodne poravnave. Ni se strinjala s cenitvijo, čeprav ji je škofija ponujala petletno brezplačno uporabo prostorov. Septembra 1996 je Lipa izvedla svojo cenitev, ki je pokazala 43,79 % povečanje vrednosti. Nato je MK naročilo novo cenitev. Rezultat je pokazal 25,67 % povečanje vrednosti. To cenitev je oktobra 1996 izvedel sodni cenilec gradbene stroke. 29. 10. 1996 je MK škofiji in Lipi poslalo revizijsko poročilo in jima določilo osem dni za razjasnitev. Škofija se je z oceno strinjala, Lipa pa ni odgovorila. Ker ni bilo pripomb, je bil ugotovitveni postopek končan. V začetku novembra se je MK z izrazom volje strinjalo, da se Betnava s funkcionalnim zemljiščem in parkom škofiji vrne v last in posest. Novembra 1996 je dvorec takratni kulturni minister Dular nameraval vrniti, vendar so mu volitve preprečile, da bi obljubo izpolnil. 10. 11. 1997 je Uprava RS za kulturno dediščino kadrovske komisiji vlade podala mnenje, da vrnitev ni smiselna. (Čokl 1999c; Čokl 1999; Čokl 1999b; Pušenjak 2000c; Guzelj, 2000)

L. 1999 je škofija z Agrokombinatom sklenila kupoprodajno pogodbo za gospodarska poslopja dvorca Betnava. (Adam 2008)

25. 5. 1999 je MK prejelo Mnenje Uprave RS za kulturno dediščino o dosedanjem vrednotenju gradu Betnava, ki je Betnavo označila za najbolj kvaliteten baročni dvorec in predlagala lastninjenje države. (Svobodna misel 1999, 7,8,12).

Julija 1999 vlada vrnitvi v izjavi volje ni nasprotovala, če bo Betnava ostala javno dostopen kulturno-zgodovinski spomenik. (Zvonar Predan in Kores Jacks 1999) Prav v tednu pred in po drugem papeževem obisku je SNS v Mariboru zbirala podpise za poslansko pobudo, po kateri RKC in drugi upravičenci po Zden ne bi mogli pridobiti za vse Slovence pomembnih kulturno-zgodovinskih spomenikov. Podpisov je bilo skoraj 5.600. (STA 1999a; STA 1999b)

9. 9. 1999 je bil dvorec na podlagi Zakona o varstvu kulturne dediščine razglašen za kulturni spomenik državnega pomena, 20. 10. istega leta pa je po Zakonu o lastninjenju kulturnih spomenikov v družbeni lasti spet pristal v državnih rokah. Sicer pa je dvorec Skupščina občine Maribor za kulturni spomenik razglasila že z odlokom l. 1992.

16. 12. 1999 je mariborska škofija obljubila internacionalizacijo, če do 1. 2. 2000 MK ne bo izdalo odločbe. Školču so namreč v zadnjem času poslali več prošenj. Obvestiti so nameravali nekatere strukture EU, škofovske konference po Evropi, diplomatska predstavništva držav EU v Sloveniji. Poleg tega je škofija pripravljala odškodninsko tožbo proti državi zaradi škode ob zavlačevanju reševanja. Obrnili so se že na varuha človekovih pravic. O nameri internacionalizacije so obvestili Kučana, Drnovška, M. Podobnika, predsednika državnega zbora J. Podobnika, ministra za pravosodje Tomaža Marušiča in varuha človekovih pravic Bizjaka. (Kuhar 1999; Pušenjak 2000)

Na cenitev, ki jo je naročilo MK l. 1996 (revizija) in se nanjo nihče ni pritožil, je MK 21. 12. 1999 odvetniku mariborske škofije Starmanu poslalo sporočilo, v katerem je oporekalo revizijskemu poročilu iz l. 1996 in navedlo novo oceno, po kateri naj bi se vrednost dvorca povečala za 34,53 %, zaradi česar bi bilo po 25. členu Zden zahtevo škofije po vrnitvi mogoče tudi zavrniti. (Čokl 2000b; Pušenjak 2000b)

Škofija je po 1. 2. 2000 internacionalizacijo resnično izvedla. Poslala je dokumentacijo SŠK, diplomatskim predstavništvom EU in ZDA, večini poslancev v DZ, postopka pred

mednarodnim sodiščem pa še ni sprožila. Obljubljali so tožbo zoper Školča in MK na podlagi 26. člena Ustave. Možno interpelacijo zoper Školča so obljubljali že septembra 1999. V začetku februarja so državnemu pravobranilstvu poslali odškodninski zahtevek in izračun izgubljene koristi. Ker v 30 dneh niso dobili odgovora, so bili izpolnjeni pogoji za vlogo tožbe. 13. 5. 2000 je škofija vložila tožbo zoper državo in Školča zaradi škode. (Vuković 2000, 3; Guzelj 2000, 27–28; Čokl 1999b)

6. 7. 2000 so se sestali predstavniki ministrstva, državnega pravobranilstva in Tovarne pohištva Lipa, ki se je skupaj z RS pri cenitvah pojavljala kot vlagatelj in kot zavezanec za vračilo. Odločili so se za peto cenitev, a ne po volumenski, pač pa po točkovni metodi. Zadnja cenitev je pokazala, da se je vrednost dvorca povečala za manj kot 30 %. (Čokl, 2000c; Brejc in Alič 2000) MK je 6. 7. 2000 izdalo delno odločbo, s katero je celoten dvorec s parkom vrnilo v last mariborski škofiji, v neposredno posest pa le vzhodni in zahodni trakt, medtem ko je severni trakt ostal v posesti Lipe. Odločba je predvidevala vrnitev 3.000 m² zemljišč. Lipa je zahtevala 2,5 milijona odškodnine. (Adam 2008; Vuković 2000b; Brejc in Alič 2000) Tudi po pridobitvi premoženja niso odstopili od tožbe proti Školču. (Brejc in Alič 2000) Konec 1. 2000 je škofija po dogovoru z Lipo dvorec prevzela v celovito posest, salon pohištva pa je do nadaljnjega ostal tam. (Tiskovni urad Škofije Maribor 2001, 2)

5.1.6 Denacionalizacijski zahtevki koprške škofije

Koprška škofija je imela malo premoženja, zato je do 25. 2. 1993 vložila 8 zahtevkov za zgolj 7 ha kmetijskih in stavbnih zemljišč. Izmed teh so bili 4 zavrjeni. Gre za Nobile Collegio delle Dimesse di Udine, Fondazione don Lorenzo Schiavi (stanovanjska hiša na Garibaldijevi), Comitato san Giusto e Nazario in Pio Istituto Grisonu. Za slednje poslopje, ki je obsegalo več stavb, med njimi tudi srednjo kovinarsko šolo, je MK 1. 2001 izdalo negativno odločbo, po kateri škofija ni upravičena ne do vrnitve v naravi ne do odškodnine, saj je dobrodelna ustanova delovala kot društvo in ni bila v lasti škofije: ta jo je zgolj upravljala. Doslej je bil za škofijo ugodno rešen primer manjšega stanovanja na Bazoviški v Kopru, vendar pogovori s stanovalci še potekajo. Še nerešena sta zahtevka za

nekdanji kanoniški stanovanji na Goriški in za vračilo dela nekdanjega semenišča. Seminario Diocesano (Škofija Koper 2008)

Po besedah ekonoma koprške škofije je na ozemlju semenišča deloma dijaški dom, deloma prostori, ki jih uporablja primorska univerza. Škofija želi pridobiti starejšo stavbo, ki je od ostalih stavb in dijaškega doma ločena, vendar želi stavbo pridobiti tudi univerza. Škofija naj bi se pogajala tudi za vrnitev nekaj parcel v predelu Olmo, ki je bil po vojni sicer pozidan. (Odar 1993; Osojnik 2002, 38-39) Vso posest je želela škofija v naravi.

5.1.7 Denacionalizacijski zahtevki redov in župnij

Svoje zahtevke so vlagali tudi posamezni redovi in župnije. Naj navedem le nekaj zahtevkov na znanih lokacijah. Frančiškani so vložili zahtevek za dvorano in konvikt med Nazorjevo in Čopovo ulico v Ljubljani. Na njihovem nekdanjem ozemlju stojita MGL in AGRFT. Zahtevali so tudi poslopje na Černetovi v Šiški, ga l. 1993 dobili v uporabo in ga preoblikovali v študentski dom. Jezuiti so zahtevali kompleks hiš in zemljišč na Zrinjskega 9, usmiljenke stavbo današnjega Dijaškega doma Tabor oz. nekdanjega Zavetišča sv. Jožefa na Vidovdanski 9. Križniki so vložili zahtevek za Križanke in stadion za Bežigradom. (Čepin 2000; Šori 2004) Uršulinke so že 1992 vložile zahtevek za zemljišča, kjer zdaj stojijo Trg Republike, Maksimarket, parkirišče, podzemne garaže, in za stavbo, kjer delujeta Plečnikova gimnazija in šolski muzej. Deloma so jim že ugodili. (Šori 2004b) Lazaristi so nekdanjo provincialno hišo na Taboru 12 dobili l. 1994 in v njej še isto leto odprli študentski dom. (Osojnik 2002, 50) Frančiškani na Sveti gori pri Novi Gorici so vložili zahtevek za nekaj kmetijskih in gozdnih zemljišč. Zapletlo pa se je pri njihovi zahtevi za vrnitev gostinskega lokala, a so ga l. 2001 frančiškani dobili. (Alič 1993; Alič 2002) Trapisti so vložili odškodninski zahtevek za grad Rajhenburg v Brestanici. (Košir, M. 2003, 7)

Minoriti so vložili zahtevek za vrnitev samostana v Piranu, kjer sta delovala mestni arhiv in srednja medicinska šola. L. 1995 jim je piranska občina izdala delno odločbo o vrnitvi premoženja, l. 1996 pa jim je MK izdalo končno odločbo. (Primc 1996)

MK je župniji Sostro l. 1994 vrnilo cerkev sv. Urha v Dobrunjah. Mestni muzej pa je zbirko, ki je prikazovala medvojna domobranska mučenja sodelavcev osvobodilnega boja na tem kraju, odpeljal v skladišča. (Pihler 1994; Matoz 1994) Izolska občina in župnija sta se pogajali za palačo Besenghi, v kateri sta bila glasbena šola in sedež italijanske skupnosti. Oktobra 2003 sta se županja Breda Pečan in škof Pirih dogovorila, da zgradba ostane v občinski lasti, občina pa podvoji znesek za obnovo izolskih cerkva. (Šuligoj 2000, 5; Šuligoj 2003, 7) Med zahtevki župnij pa je bil daleč najodmevnejši zahtevek blejskega župnijstva, ki je zahtevalo vrnitev Blejskega otoka.

Cerkev sv. Jožefa

Rimskokatoliško škofijstvo in provinciat slovenske province Družbe Jezusove sta že l. 1990 vložila zahtevo za vrnitev Duhovnega centra Sv. Jožef¹⁶ (cerkev, samostan in dom duhovnih vaj). L. 1991 so jezuiti postali podnajemniki v Marijini kapeli znotraj cerkve sv. Jožefa. Pod vodstvom jezuitov so se pri Sv. Jožefu zbirali verniki z željo, da bi duhovni center znova prešel v cerkveno last. V ta namen so zbirali tudi podpise. (Zgodovina cerkve sv. Jožefa 2008) Zadeva se je začela reševati, ko je v Pismu o dobrih namenih glede vrnitve cerkve Sv. Jožefa v Ljubljani Rimskokatoliški cerkvi MK 5. 7. 1995 pokazalo pripravljenost, da zahtevku ugoditi in vzpostavi prvotno stanje objekta ob nacionalizaciji. Septembra 1995 sta nadškof Šuštar in provincial Cvikel predsedniku vlade Drnovšku v pismu predlagala, da bi obe strani ustanovili skupno telo, ki bi reševalo to vprašanje. Delovno skupino je Drnovšek kmalu imenoval. 9. 11. 1995 so se na prvi obravnavi na MK dogovorili, da bo MK do 25. 12. 1995 izselilo najemnike ter vrnilo cerkev in samostan. MK je svojo obveznost izpolnilo le delno, saj je do 20. 12. izpraznilo cerkev, ni pa izpolnilo obveznosti za izpraznitev samostana, ki naj bi ga vrnilo do 7. 4. 1996. Predstavnica javnega pravobranilstva je zato predlagala izdajo delne odločbe, s katero bi vrnilo le cerkev, čemur pa je cerkvena stran nasprotovala in zahtevala celovito rešitev ter spoštovanje rokov. 21. 12. 1995 je vlada na seji sprejela sklep o vrnitvi cerkve

¹⁶ V cerkvi so od nacionalizacije l. 1949 delovali Vesna film, Triglav film in nazadnje Viba film, ki so uporabljali tudi redovno hišo. Dom duhovnih vaj je služil za porodnišnico in zavod za načrtovanje rojstev, kasneje so ga uporabljale mestne lekarne, GP Grosuplje in nekaj drugih podjetij. http://jezuiti.rkc.si/jozef/podstrani/duhovno_sred/zgodovina.htm, 4. 6. 2008.

Sv. Jožefa. Po Grilovih besedah naj bi upravni organ cerkveni strani ugodil in ji ne bi izdal delne odločbe, vlada pa naj bi pri delni odločbi vztrajala. (Gril 1996a, 12) V začetku l. 1996 je prišlo do zastojev v pogovorih. Delno odločbo o vrnitvi cerkve je MK izdalo 2. 4. 1996. (Odločba o vrnitvi cerkve sv. Jožefa. 2008)

Na veliko noč, 7. 4. 1996, je kulturni minister dr. Janez Dular nadškofu izročil ključ cerkve. Istočasno pa so Jezuiti dobili odločbo za redovno hišo. Posebna komisija za uresničevanje pisma o dobrih namenih, ki jo je vodila Nina Čož, je pripomogla k temu, da so MK, škofija, jezuiti in Gradbeno podjetje Grosuplje podpisali pogodbo o obnovi. Ker se je Viba film pritožil, so jezuiti na rzsodbo vrhovnega sodišča čakali do aprila 2000. Mediji so zapisali, da je RKC vrnitev sv. Jožefa izsilila ob papeževem obisku. (Gril 1996b) V govoru ob posvetitvi je provincial Cvikel dejal, da so odločbo za cerkev brez residence dobili tik pred božičem 1995, na veliko noč 1996 pa ključ in odločbo za rezidenco.

Viba film je redovno hišo uporabljal vse do l. 2002. sedaj v njej prebiva jezuitska skupnost, nekaj društev in organizacij, še vedno pa tudi nekaj podnajemnikov. Denacionalizacija doma Duhovnih vaj še ni končana. Cerkev so posvetili 5. 11. 2000 (Posvetitev cerkve sv. Jožefa 2008)

Blejski otok

L. 1992 je župnija Bled vložila zahteva za vrnitev Blejskega otoka. Dr. Andrej Capuder, takratni predsednik Republiškega komiteja za kulturo, je aprila 1992 podpisal, da ima župnija pravico upravljati otok do zaključka denacionalizacijskega postopka, zato je z njim gospodarila župnija. Prišlo je tudi do sporov med župnijo in najemniki. L. 1998 je MK zahtevo župnije, naj se ji otok vrne v last in posest, zavrnilo in sklenilo, naj se pravica RS vknjiži v zemljiško knjigo, predvidelo pa je odškodnino. Župnija se je pritožila na upravno sodišče. Medtem je 5. 1. 1999 stopil v veljavo ZLKSDL, ki je Blejski otok razglasil za državno last. Marca 2000 je upravno sodišče odpravilo dve odločbi MK: odločbo, da je Blejski otok postal državna last na podlagi Zakona o lastninjenju spomenikov in znamenitosti v družbeni lastnini iz l. 1996, ki ga je kasneje ustavno sodišče razveljavilo, ker je seznam znamenitosti sprejela vlada (Uradni list 1999b) in Sklepa Vlade RS o kulturnih spomenikih in naravnih znamenitostih ter odločbo

MK iz l. 1998. Ker se MK na rzsodbo ni pravočasno odzvalo, je župnija sprožila upravni spor. Občina Bled v sporu med RKC in državo ni bila stranka v postopku. Źelela je, da bi otok ostal last vseh Slovencev. Novi minister Rudi Źeligo si je prizadeval, da bi župnija državi proti plačilu v trajno last zapustila proštijo in mežnarijo, kjer bi v okviru Narodnega muzeja uredili zbirko simbolov slovenstva, vendar je cerkvena stran ponudila zgolj možnost najema. Po več kot enem letu je upravno sodišče ministrstvu določilo 90 dni za ponovno odločanje. MK je julija 2001 odločilo, da vrnitev v naravi ni mogoča, saj je otok znamenita ledeniška tvorba (Odločba o zavarovanju Blejskega otoka, Ur. l. LRS 29/49; Zakon o varstvu kulturnih spomenikov in prirodnih znamenitostih v LRS, Ur. l. LRS, 23/48), poleg tega je ZON iz pravnega prometa izvzel nepremičnine na zavarovanih območjih, ki so last države. Upravičenki je predlagalo, naj svoj zahtevek za vrnitev v naravi dopolni z zahtevkom za izplačilo odškodnine v obliki obveznic SOD. 4. 10. 2001 je MK v odločbi zavrnilo zahtevo za vrnitev nepremičnin na otoku. Sklicevalo se je na 19. člen Zden, ki določa, da nepremičnine, ki je izvzeta iz pravnega prometa ni mogoče vrniti, na Zakon o naravni in kulturni dediščini iz osemdesetih, ki je veljal tudi ob uveljavitvi Zden in prepovedoval odtujitev spomenika v javni ali družbeni lastnini (85. člen) in na 62. člen Zakona o varstvu kulturne dediščine. Pač pa je MK odločilo, da na podlagi 18. člena Zden vrne cerkvico, ki je tudi bila v družbeni lastnini. Źupnija Bled pa se je pritožila na upravno sodišče. 6. 12. 2002 je upravno sodišče Ministrstvu za kulturo naložilo ponovno ugotavljanje pogojev za vračanje v naravi. Ugotovilo je, da v postopku niso bile predstavljene ovire za vračilo v naravi. Rzsodilo je, da dejstvo, da je nepremičnina kulturni spomenik, še ni ovira za vrnitev v naravi. Zmotila naj bi ga tudi namera MK, da župniji ne povrne odškodnine, ker ta zanjo ni pokazala zanimanja. MK pa se je zaradi takšne rzsodbe in zaradi domnevne kršitve postopka pritožilo na vrhovno sodišče. Po mnenju Ministrstva je upravno sodišče sodbo izdalo brez glavne obravnave, ni upoštevalo, da je bil otok že pred ZDen izvzet iz pravnega prometa. Nepremičnine na otoku so zaradi sporov o lastnini propadale. Ministrica za kulturo Andreja Rihter in nadškof Rode sta marca 2003 podpisala protokol o skupni skrbi za otok. Država se je zavezala k obnovi stopnic, RKC pa k obnovi cerkvene notranjščine. Pred zaključkom svojega mandata je leta 2008 minister za kulturo Vasko Simoniti otok prepustil Cerkvi v posest in upravljanje tudi v delu, kjer gre za nesakralne objekte.

6 IZVRŠEVANJE ZAKONA O DENACIONALIZACIJI

V zvezi z vračanjem premoženja fevdalnega izvora je Ustavno sodišče opozorilo na že sprejeto stališče v zadevi št. U-I-107/96, po katerem premoženja verskih skupnosti ni mogoče enačiti s premoženjem fevdalnega izvora. Določbe 10. in 11. člena Novele ZDEN ne spreminjajo pravnega položaja cerkev in drugih verskih skupnosti, saj je cerkveno premoženje predmet denacionalizacije tudi, če je fevdalnega izvora. Zato je Ustavno sodišče pobudo Rimskokatoliškega škofijstva v tem delu zavrglo.

Glede dopolnitve 3. točke prvega odstavka 19. člena ZDEN je Ustavno sodišče opozorilo na izražen javni interes, da se plačila javnih obveznosti, ki bi se morala izvršiti preko Slovenskega odškodninskega sklada, nadomestijo z vračanjem v obliki nadomestnega premoženja. Vračanje v naravi je zakonodajalec izključil iz razlogov, ki se nanašajo na ekonomske in funkcionalne lastnosti nepremičnin. Izvor premoženja, kar velja tudi za fevdalno lastnino, ni tak kriterij, zato je Ustavno sodišče prvi odstavek 4. člena Novele ZDEN razveljavilo.

Prav tako je Ustavno sodišče že v odločbi št. U-I-121/97 presodilo, da prepoved vračanja premoženja fevdalnega izvora ni v nasprotju z Ustavo, razen kolikor se nanaša na premoženje verskih skupnosti.

Poročila o uresničevanju ZDen kažejo, da so si vlade že od konca devetdesetih prizadevale za pospešitev celotne denacionalizacije. Tako je vlada l. 1999 ustanovila Urad Vlade RS za denacionalizacijo. (85. poročilo ..., 24)

Medresorsko koordinacijo nad izvajanjem denacionalizacijskih postopkov je zaupala Ministrstvu za pravosodje. Vlada je hitrejši potek denacionalizacije želela zaradi vključevanja Slovenije v EU. Evropska komisija je v svojem poročilu za l. 2002 namreč ugotovila, da Slovenija izpolnjuje pogoje za članstvo, vendar hkrati dodala, da teče denacionalizacija prepočasi. (Poročilo 2006, 6)

Na dinamiko poteka denacionalizacije so poleg sprememb ZDen in vključevanja v EU vplivali še proces lastninjenja, ustanovitev SOD, SKZG in razvijanje lokalne samouprave (15. poročilo 2008, 2).

V 16. poročilu o uresničevanju ZDEN-a je navedeno, da je bilo po 14. členu zakona o denacionalizaciji (ki se nanaša na verske skupnosti) vloženi 1175 zahtev za vračilo premoženja.

Po podatkih Ministrstva za pravosodje je šlo pri kar 1.169 primerih za zahtevke RKC. (Podatke uporabljene v tem poglavju mi je poslala podsekretarka Helena Jaklitsch z Ministrstva za pravosodje: helena.jaklitsch@gov.si, 25. 1. 2009) Upravičenci (katoliške cerkve, njihove ustanove, posamezni redi) ali njihovi pravni nasledniki so zahtevali vračilo premoženja v skupni vrednosti 456,142.851 DEM (233,222.136 EUR), do konca meseca oktobra 2005¹⁷ je bilo odločeno o premoženju v skupni vrednosti 281,971.188 DEM (144,169.579 EUR), kar predstavlja 61,8 odstoten delež glede na vse zahtevano premoženje. Pri izračunu skupne vrednosti, tako zahtevanega kot odločenega premoženja so upoštevane povprečne cene, ki so ocena vrednosti po posamezni vrsti podržavljenega premoženja. Od skupne vrednosti 282 mio DEM oz. 144,2 mio EUR odločenega premoženja je bilo ugodno rešenih zahtevkov za 264,3 mio DEM oz. 135,1 mio EUR, kar predstavlja 93,7 odstotka vrednosti vsega odločenega premoženja.

Po posameznih vrstah premoženja je bilo odločeno o:

- 10.046 ha kmetijskih zemljišč v vrednosti 97,857.870 DEM (50,033.934 EUR), kar predstavlja 57,7 % zahtevanih kmetijskih zemljišč;
- 18.099 ha gozdov v vrednosti 60,486.501 DEM (30,926.257 EUR) oz. 50,6 % zahtevanih gozdov;
- 71.290 m² stanovanjskih enot v vrednosti 48,261.191 DEM (24,675.555 EUR) oz. 96,4 % zahtevanih stanovanjskih enot;
- 45.964 m² poslovnih prostorov v vrednosti 31,961.067 DEM (16,341.434 EUR) oz. 68,6 % zahtevanih poslovnih prostorov;
- 1,223.178 m² stavbnih zemljišč v vrednosti 39,054.483 DEM (19,968.240 EUR) oz. 65,8 % zahtevanih stavbnih zemljišč.

Pri podjetjih je bilo vrnjenega za 3,723.311 DEM (1,903.699 EUR) oz. 36,0 % zahtevane vrednosti podjetij, premičnega premoženja pa je bilo vrnjenega za 626.764 DEM (320.459 EUR) oz. 80,4 % zahtevane vrednosti.

¹⁷ takrat so bili zbrani podatki o vračilu premoženja RKC za potrebe poslanskega vprašanja

Po preračunavanju povprečne cene za m² posamezne vrste zemljišča, stanovanjskih in poslovnih površin sem mi je sprva zazdelo, da je šlo za mnogo prenizke ocene vrednosti. Po pregledu statističnih podatkov tržnih cen v letu 2000 (v tem letu je izšlo 16. poročilo o uresničevanju ZDEN-a, kjer so tudi navedene povprečne ocene v DEM za površine) pa sem prišel do zaključka, da so ocene vrednosti površin v takratnem obdobju realne.

7 POSLOVANJE SLOVENSКИH (NAD)ŠKOFIJ

RKC na Slovenskem je pričela javna poročila o delovanju svojih pravnih oseb objavljati z letom 2007 (za leto 2005). Tretja objava finančnega poročila za leto 2007 (Štefanič, Bogomir ml, Letna poročila slovenskih (nad)škofij za leto 2007, št. 24, 15. 6. 2008, 16–17) omogoča že nekaj primerjav. V letu 2005 (Štefanič 2005, 34–36) je bil skupni proračun treh škofij nekaj več kot 7,2 milijona evrov, leta 2006 (Štefanič 2008a, 8–9) 14,6 milijona evrov, lani pa je šest škofij imelo na razpolago 29 milijonov evrov. Razlike v višini postavk so prikazane kot posledica enkratnih prihodkov, kot je bila npr. v letu 2006 denacionalizacijska odškodnina za Vrbansko 30 v Mariboru (skoraj 4,4 milijona evrov), v letu 2007 pa dolgoročno posojilo v višini deset milijonov evrov, prav tako v nadškofiji Maribor, ki je trenutno v najboljšežnejšem investicijskem ciklusu od vseh slovenskih krajevnih cerkva. Kot kažejo podatki o višini darov s strani vernikov, sta dve nadškofiji (ljubljska in mariborska) ter štiri škofije (koprška, murskosoboška, novomeška in celjska) skupaj prikazali za dobrega 3,6 milijona evrov prihodkov s tega naslova.¹⁸

¹⁸ Zavedajoč se napake pri pavšalnem ocenjevanju povprečnih prikazov »nabirk«, ko se deli to število s številom 2980 cerkva na Slovenskem, dobimo povprečno 1.230 evrov prihodka na letni ravni s strani ene cerkve povprečne velikosti oz. donosa.

7.1 Nadškofija Ljubljana

Razmerje temeljnih virov prihodkov skozi vsa tri poročila niha. Leta 2005 so eno tretjino predstavljali darovi župnij in dobrotnikov, dve tretjini pa prihodki iz gospodarskih in drugih dejavnosti, v letih 2006 in 2007 pa se to razmerje obrne. Nadškofija je namreč v letu 2005 razpolagala z izrednim dohodkom okrog milijona evrov zaradi prodaje delnic holdinga Zvon Ena. Opomniti velja, da v teh statistikah ni všteto upravljanje s tistim premoženjem, ki je bilo izročeno v upravljanje gospodarski družbi Metropolitana d.o.o., tj. gozdovi, kmetijska zemljišča in nekatere zgradbe. Po podatkih AJ PES-a je imela družba Metropolitana v letu 2007 3,272.745 EUR prihodkov od prodaje, od tega 818.538 EUR čistega dobička.

V letu 2007 je, kot je razvidno iz posebnega razdelka nadškofijskega poročila, ustvarila prihodke v višini skoraj 3,3 milijona evrov in imela 2,2 milijona odhodkov.¹⁹

Na odhodkovni strani velja omeniti naraščajočo postavko rezervacij za prihodnje izdatke. Tam gre za varčevanje za investicije v stavbe, v katerih bo domovala katoliška osnovna šola, v prihodnosti pa tudi srednja tehnična šola. (Štefanič 2008b)

¹⁹ Velik del odhodkov predstavlja vračilo kredita, s katerim je bilo leta 2006 kupljeno Gozdno gospodarstvo Bled.

Tabela 7.1: Prihodki Nadškofije Ljubljana v letu 2007

Prihodki od	v EUR
Župnij in dobrotnikov (skupaj)	1,673.827,63
Mesečne nabirke	350.052,94
Namenske nabirke	447.813,89
Vovkov sklad	261.309,44
Binacije	235.144,79
Trinacije	53.792,08
Solidarnostni duhovniški sklad	49.109,64
Drugi darovi vernikov	276.604,85
Gospodarske in druge dejavnosti (skupaj)	999.506,22
Gospodarjenje s premoženjem	170.999,99
Druge dejavnosti	196.610,42
Subvencije, dotacije, obveznice	631.895,87
SKUPAJ	2,673.333,91

Tabela 7.2: Odhodki Nadškofije Ljubljana v letu 2007

Odhodki za	v EUR
Pastoralno dejavnost (skupaj)	1,103.540,17
Oddani namenski darovi	322.383,25
Pastoralna, vzgojna in upravna dejavnost	553.645,20
Karitativne dejavnosti	49.215,25
Zaposleni v škofijskih ustanovah	178.296,47
Gospodarske dejavnosti (investicije, vzdrževanje zgradb in opreme ter s tem povezane obveznosti)	370.326,11
Pomoč župnijam in povezanim osebam	767.230,36
Rezervacije za prihodnje izdatke	432.237,26
SKUPAJ	2,673.333,90

7.2 Nadškofija Maribor

Finančno poslovanje Nadškofije Maribor je zaznamovala predvsem obnova Vrbanske 30, kjer nastaja medgeneracijski center, ki ga bo upravljal Zavod Antona Martina Slomška. V letu 2007 je Nadškofija Maribor prejela preostanek odškodnine za Vrbansko 30 v višini 2,9 milijona evrov.

V postavkah Nadškofije Maribor ni navedeno poslovanje družbe Gospodarstvo rast d.o.o., ki je imelo po podatkih AJPES-a v letu 2007 815.300 EUR prihodkov od prodaje in 1.225.994 EUR čistega dobička.

Podjetje je bilo ustanovljeno leta 1997. Tedaj se je to podjetje ukvarjalo z vinogradništvom in orglarstvom. Leta 2005 pa je Rast najela kredite in kupila več kot 50-odstotni delež holdinga Zvon Ena.

Tabela 7.3: Viri proračuna Nadškofije Maribor v letu 2007

Viri proračuna	v EUR
Darovi vernikov (skupaj)	1,050.153
Kvatrne nabirke	74.145
binacije	96.112
Evrski prispevek	13.509
Prispevki župnij za katehezo	91.076
Darovi za Karitas	577.525
Drugi darovi in dajatve župnij in vernikov	197.786
Gospodarjenje s premoženjem	4,026.760
Prejemki od denacionalizacije (obveznice)	789.718
Odškodnina po 72. členu zakona o denacionalizaciji za Vrbansko 30	2,926.056
Dotacije države in občin ter drugih javnih ustanov	627.253
Zadolževanje – dolgoročni krediti	10,071.980
SKUPAJ	19,491.920
Pomoč Karitas v hrani in materialu (ocena vrednosti)	320.143

Tabela 7.4: Skupni proračun Nadškofije Maribor v letu 2007

Področje delovanja	v EUR
Ordinariat	355.559
Splošno pastoralno področje (brez pomoči)	161.956
Področje vzgoje in izobraževanja (brez pomoči)	310.088
Nadškofijska Karitas Maribor	996.925
Gospodarska uprava, gospodarjenje z nepremičninami in skupne službe (brez pomoči)	702.716
Pomoč župnijam in povezanim osebam	576.252
Investicije ter vzdrževanje nepremičnin	6,191.909
Odplačila obresti in glavnice kreditov za pretekla vlaganja v pastoralo, zgradbe in opremo	1,525.855
Rezervacije za projekte v prihodnjih letih (Vrbanska, Betnava, Studenice)	8,670.660
SKUPAJ	19,491.920

7.3 Škofija Koper

Škofija Koper bo rezervirana sredstva v višini skoraj 400.000 EUR porabila v prihodnjih letih pri gradnji doma Emanuel za starejše v Šturjah. Del sredstev bo škofija namenila tudi za opremo študentskega doma in centra pri sv. Ani v Kopru.

Tabela 7.5: Prispevki in prihodki Škofije Koper v letu 2007

Prispevki in prihodki	v EUR
Darovi duhovnikov in vernikov	257.607,27
Darovi vernikov (škofijski skladi)	68.115,42
Darovi vernikov (namenske nabirke)	121.834,70
Gospodarjenje s premoženjem	145.176,00
RS – za delovanje arhiva	24.965,62
SKUPAJ	802.315,40

Tabela 7.6: Odhodki Škofije Koper v letu 2007

Odhodki	v EUR
Pastoralna dejavnost	24.702,68
Vzgoja in izobraževanje	27.897,45
Škofijski ordinariat	167.808,38
Tekoče investicije in vzdrževanje stavb	53.772,89
Pomoč župnijam	11.717,09
Namenski darovi vernikov, oddani naprej	121.101,68
drugo	13.809,98
SKUPAJ	420.810,15

7.4 Škofija Murska Sobota

Škofija ima 100 % poslovni delež v družbi Pogača d.o.o., ki ima tri organizacijske enote (Kleklova knjigarna, založba Stopinje, kuhinja). Drugače pa je delovanje Škofije Murska Sobota skoraj izključno odvisno od darov vernikov.

Tabela 7.7: Viri proračuna Škofije Murska Sobota v letu 2007

Viri proračuna	v EUR
Darovi vernikov (skupaj)	93.506
Kvatrne nabirke	29.569
Binacije	43.132
Evrski prispevek	2.937
Drugi darovi ter dajatve župnij	17.868
Gospodarjenje s premoženjem	7.892
Dotacije države in drugih organizacij	18.450
Realizacija delitvene bilance v letu 2007	250.000
SKUPAJ	369.848

Tabela 7.8: Izdatki Škofije Murska Sobota v letu 2007

Izdatki	v EUR
Ordinariat	86.396
Pastorala	20.069
Gospodarstvo- vzdrževanje nepremičnin, investicije in druge pomoči	169.653
Rezervacije	93.730
SKUPAJ	369.848

7.5 Škofija Novo Mesto

Novomeška škofija je za upravljanje s pridobitnim premoženjem, zlasti z gozdovi in drugimi nepremičninami, ustanovila gospodarsko družbo Benificij, d.o.o.

Tabela 7.9: Prihodki Škofije Novo mesto v letu 2007

Prihodki	v EUR
Poslovni prihodki (skupaj)	181.789,28
Nabirke župnij	67.063,73
Binacije	79.315,37
Prodaja blaga	25.890,94
Škofijske takse	21,00
Najemnine	940,73
Darovi	7.980,51
Sveta olja	577,00
Finančni prihodki (obresti)	52.183,17
SKUPAJ	233.972,45

Tabela 7.10: Odhodki Škofije Novo mesto v letu 2007

Odhodki	v EUR
Materialni stroški (skupaj)	87.744,05
Stroški materiala za pisarno in tiskovin	24.228,59
Ogrevanje, elektrika, komunala, voda	16.383,25
Drugi stroški materiala	47.132,21
Stroški storitev (skupaj)	108.454,06
Storitve fizičnih oseb	51.316,42
Dani darovi (knjige)	5.468,74
Telefon, internet, TV	12.898,07
Manjša vzdrževanja na škofiji	2.073,08
Najemnine (Baragova hiša, telovadnica, grobovi)	1.781,16
Bančne storitve	1.835,16
Stroški za semenišče in študij	10.305,00
Drugi stroški	22.776,43
Stroški dela	36.809,01
Presežek prihodkov nad odhodki	965,33
SKUPAJ	233.972,45

7.6 Škofija Celje

Tabela 7.11: Prejemki Škofije Celje v letu 2007

Viri proračuna	v EUR
Darovi vernikov (skupaj)	256.745
Binacije	74.046
Kvatrne nabirke	62.737
Evrski prispevek	8.224
Prispevek župnij za katehezo (solidarnostna nabirka)	9.498
Drugi darovi in dajatve župnij in vernikov	12.768
Dar za nakup škofijskih prostorov (nabirka)	89.472
Gospodarjenje s premoženjem	17.843
Drugi prejemki (obresti, % od prodaje zemljišč župnij)	8.998
Subvencije, dotacije, finančni prihodki	10.440
SKUPAJ	294.026

Tabela 7.12: Izdatki Škofije Celje v letu 2007

Izdatki	v EUR
Materialni in drugi stroški (skupaj)	155.669
Stroški storitev – investicijsko vzdrževanje	6.211
Nakup opreme	13.967
Stroški najemnine	26.075
Materialni stroški	22.636
Stroški storitev	18.255
Povračilo stroškov dela	41.530
Drugi stroški	15.395
Dane dotacije	11.600
Delno vračilo kredita in obresti ŽU Solčava	42.473
Pomoč za sklad socialnega zavarovanja duhovnikov	87.926
Ostanek sredstev	7.958
SKUPAJ	294.026

8 DELOVANJE RKC NA PODROČJU KAPITALSKIH TRGOV V SLOVENIJI

Leta 1992 je Slovenska škofovska konferenca imenovala posebno skupino izvedencev, zadolženih za ustanovitev banke, v kateri so poleg ekonoma mariborske škofije sodelovali tudi ekonomski ljubljanske, koprške škofije in drugih župnij ali redov. Njihov namen je bil postaviti gospodarske temelje za prihodnje delovanje cerkve v Sloveniji. Tako ustanovljena banka naj bi nato razpolagala z denarjem župnij, škofij in redovnih skupnosti, po drugi strani pa bi prek nje gospodarili še z denacionalizacijskimi obveznicami. Iz tega načrta je leta 1993 nastala Krekova banka, leta 1994 pa še Krekova družba, ki se je ukvarjala z zbiranjem certifikatov.

Krekova družba se je ustanovila na samem začetku procesa lastninskega preoblikovanja družbenega premoženja, ko je z namenom zbiranja lastninskih certifikatov ustanovila tri pooblašene investicijske družbe: ZVON, SKALA in KLAS. Kmalu se je utrdila na enem od vodilnih položajev med družbami za upravljanje v slovenskem finančnem prostoru, saj je vrednost sredstev v vseh treh skladih, z upoštevanjem neizkoriščenih certifikatov, sredi leta 1998 znašala več kot 41 milijard takratnih tolarjev.

Leta 1998 sta se na osnovi skupščinskega sklepa Krekove družbe najprej PID ZVON, d.d. in PID KLAS, d.d. pripojila k PID SKALA, d.d., nato pa se je le ta razdelila na PID ZVON ENA, d.d. in PID ZVON DVA, d.d.

Na podlagi skupščinskega sklepa in skladno z zahtevami Zakona o prvem pokojninskem skladu RS in preoblikovanju pooblaščenih investicijskih družb (ZPSPID, Ur. list RS št. 50/99) se je PID ZVON ENA, d.d. preoblikovala in razdelila na redno delniško družbo – ZVON ENA HOLDING, finančna družba d.d. in investicijsko družbo - ZVON ENA ID, investicijska družba d.d. Premoženje PID ZVON ENA, d.d. se je preneslo na novonastali družbi skladno z delitvenim načrtom. Dne 6. 10. 2003 sta bili novi družbi vpisani v sodni register, PID ZVON ENA, d.d. pa je prenehala obstajati.

Na podlagi skupščinskega sklepa in skladno z zahtevami Zakona o prvem pokojninskem skladu RS in preoblikovanju pooblaščenih investicijskih družb (ZPSPID, Ur. list RS št. 50/99) se je PID ZVON DVA, d.d. preoblikovala v redno delniško družbo - ZVON DVA HOLDING, finančna družba d.d. Dne 6. 2. 2004 so bile v sodni register vpisane spremembe statuta in firme družbe.

Od 6. 2. 2004 je Krekova družba upravljala ZVON ENA ID, posebna investicijska družba d.d. in Posebni vzajemni sklad SKALA.

V vmesnem času je leta 2002 cerkev 97 odstotkov Krekove banke za 35 milijonov evrov prodala avstrijski bančni skupini Raiffeisen. S tem denarjem je nato nadškofija oz. podjetje Gospodarstvo Rast, ki je za to vzela še kredit, novembra 2005 prevzela holding Zvon Ena, ki je pred tem deloval v okviru Krekove banke. Kupili so ga pod tržno ceno, s čimer so po vsej verjetnosti oškodovali manjše delničarje, večinoma vernike, od katerih je RKC zbirala certifikate.

Gre za klasični konec certifikatne privatizacije, po katerem upravljavec s pomočjo notranjih informacij prevzame upravljano premoženje. Zvon Ena holding je namreč nastal po preoblikovanju PID-a, s katerim je upravljala Krekova družba za upravljanje. Preko holdinga Zvon Ena je cerkev dobila deleže v več kot 50 podjetjih in družbah po Sloveniji in tujini.

Del dobička, ki pripada mariborski nadškofiji, se vrača v holding, v katerem nadškofija povečuje svoj delež. Po sklepu skupščine holdinga, ki je bil sprejet 15. oktobra 2007, se je denimo delež mariborske nadškofije v holdingu povečal na 53,88 odstotka.

(Zvon ena Holding 2009)

Preostali del dobička holdinga pa je namenjen vračanju kreditov, s katerimi je bil holding prevzet. Pri tem se postavlja vprašanje, ali je nadškofija za nakup holdinga zastavila njegov delež, kot so to do še nedavna počele uprave nekaterih podjetij ob tako imenovanih menedžerskih prevzemih.

Tabela 8.1: Pomembnejši tržni deleži holdingov ZVON ENA in ZVON DVA

Stanje na dan 31.3.2009						
oznaka delnice	družba	št. vseh delnic	ZVON ENA (ZVHR)		ZVON DVA (ZV2R)	
			št. delnic	tržni delež v %	št. delnic	tržni delež v %
HDOG	HELIOS sestavljeno podjetje za kapitalne naložbe in razvoj, d.d.	278.446	106.644	38,30		
ABKN	ABANKA VIPA d.d.	7.198.864	1.235.520	17,16	11.229	0,16
CICG	CINKARNA Metalurško-kemična industrija Celje, d.d.	814.626	202.100	24,81		
NFLR	NFD HOLDING, finančna družba d.d.	33.727.196	3.958.782	11,74	734.102	2,18
NLB	NOVA LJUBLJANSKA BANKA d.d., Ljubljana	8.905.952	27.607	0,31		
IALG	ISKRA AVTOELEKTRIKA d.d.	1.608.313	166.677	10,36	230.739	14,35
KVLG	KOVINOPLASTIKA LOŽ industrija kovinskih in plastičnih izdelkov d.d.	2.825.471	376.877	13,34		
VVEG	VEGRAD d.d. Gradbeno industrijsko podjetje	1.164.202			124.536	10,70
MKZG	MLADINSKA KNJIGA ZALOŽBA d.d.	1.232.025			850.602	69,04
CSGR	CETIS-GRAF, podjetje za zaposlovanje invalidov, d.d., Celje	329.622			320.148	97,13
LMLG	LJUBLJANSKE MLEKARNE, mlekarska industrija, d.d.	4.381.933	331.716	7,57	488.000	11,14
KRKG	KRKA, tovarna zdravil, d.d., Novo mesto	35.426.120	76.551	0,22	60.710	0,17
ETOG	ETOL Tovarna arom in eteričnih olj d.d.	254.619	11.408	4,48	15.608	6,13
GSBG	TOVARNA OLJA GEA d.d.	1.254.960			266.190	21,21
VIR: Delniška knjiga pri KDD						
	ZVON ENA			tržni delež v %		
T - 2 d.o.o.				63,13		
KREKOVA DRUŽBA ZA UPRAVLJANJE INVESTICIJSKIH SKLADOV d.o.o.				100,00		
VIR: AJPES (SRG)						

vir: Ajpes (2009).

9 ZAKLJUČEK

Ko govorimo o upravičenosti denacionalizacijskih zahtevkov RKC, lahko na koncu ugotovimo njihovo pravno-formalno upravičenost. Pri izvoru premoženja verskih skladov se omenja konkordat med Svetim sedežem in Avstrijo l. 1855, kjer je v nemškem izvorniku poudarjeno, da je posest po svojem poreklu last RKC, upravlja pa jo država. V času predvojne Jugoslavije je bila s strani jugoslovanske vlade izdana Uredba o prenosu fondov Katoliške cerkve v njeno last in upravo.

Na podlagi kanonov Zakonika cerkvenega prava in zgodovinskega pregleda se je dokazovalo, da je cerkveno premoženje fevdalnega izvora in da je vračanje celotnega cerkvenega premoženja in ne zgolj tistega dela, ki ga RKC potrebuje za naloge iz kanona 1254, zlasti pa vračanje gozdov, v nasprotju z določili ZCP (kan. 634) in slovenske ustave. Iz fevdalnih odnosov izvirajoča veleposest ni združljiva z načeli republike in demokratične države. Vendar pa zahtevkov cerkva in verskih skupnosti po mnenju takratnih sodnikov ustavnega sodišča (t. i. moratorijska odločba l. 1996 in t. i. referendumski odločbi l. 1997) ni bilo ustavno dopustno enačiti z veleposestvi fevdalnega izvora, saj imajo vlogo obče koristne ustanove. Ta zadnji stavek naj služi kot odgovor na prvo zastavljeno hipotezo v moji nalogi.

Leta 1997 sta nadškof Rode in predsednik vlade Drnovšek sklenila dogovor med vlado in RKC o vračanju cerkvenega imetja. Vlada je z njim priznala upravičenost cerkvenih zahtev za vračilo gozdov in drugih površin, ki so bile 17. 9. 1947 podržavljene z odločbo št. 938/4 Okrajne komisije za agrarno reformo Ljubljana in s tem je vlada dokončno potrdila, da je zavezanec za vračilo cerkvenega premoženja.

Po do sedaj znanih uradnih podatkih je bilo vrnjenega 135 mio EUR vrednega premoženja.

Po preverjanju tržnih deležev v največjih podjetjih, v katerih ima viden odstotek, preko holdingov ZVON ENA in ZVON DVA, slovenska RKC, se zelo hitro ugotovi, da vrednost največjih deležev kljub finančni krizi in globokemu padcu tečajev na borzi še vedno za nekajkrat presega ocenjeno vrednost vrnjenega premoženja v

denacionalizacijskem postopku. V proces denacionalizacije se je vključilo slovensko RKC in ji tako omogočilo vpetje v tok pridobivanja denacionalizacijskih obveznic, zbiranja pidov in kasnejše preoblikovanje v redne delniške družbe, ki danes RKC preko njenih gospodarskih družb omogočajo kontrolne deleže v večini večjih gospodarskih družb s področja farmacije, kemije, telekomunikacij.

Težko pa je dokazati neposredno povezavo med začetkom delovanja gospodarskih subjektov v lasti RKC na področju kapitalskih trgov in v denacionalizacijskem postopku vrnjenim premoženjem.

Stvarno premoženje, pridobljeno v denacionalizacijskem postopku, predstavlja enega od močnih stebrov ekonomske moči RKC, vendar pa glavno pozornost in kapitalske dobičke RKC na Slovenskem usmerja na področja kapitalskih trgov, kjer s svojimi povezavami posredno ali neposredno posega v strateške poteze naših največjih gospodarskih subjektov.

10 LITERATURA

- Adam, Miroslav. 2008. Korespondenca preko elektronske pošte, 5. julij.
- Albreht, Matjaž. 1995. Vračanje gozdov je začasno zamrznjeno. *Delo* (20. december).
- Alič, Jani. 1993. Ponudiš prst, radi bi roko? *Dnevnik*, 23 (16. januar).
- - - 2002. Delavci gradili, Cerkev služi. *Dnevnik*, 4 (2. julij).
- Babič, Mateja. 2001a. Stranke o vrnitveni odločbi. *Delo* (6. julij).
- - - 2001b. Vloženih pet obtožb proti vračanju cerkvi. *Delo*, 10 (8. avgust).
- Betnava*. 2008. Dostopno prek: <http://www.betnava.org>. (7. maj).
- Bizilj, Ljerka. 1991. *Cerkev v policijskih arhivih*. Ljubljana: samozaložba.
- Brejc, Irena in Jani Alič. 2000. Vrnitev v naravi, a ne brez odškodnine. *Dnevnik*, 4 (21. julij).
- Bonutti, Karl. 2002. »Neratificirani« konkordat med Kraljevino Jugoslavijo in Svetim sedežem. Država in Cerkev, Izbrani zgodovinski in pravni vidiki, Mednarodni posvet (21. in 22. junij).
- Čepič, Zdenko. 2002. *Agrarna reforma in Katoliška cerkev v Sloveniji (1919-1948)*. Država in cerkev, Izbrani zgodovinski in pravni vidiki, Mednarodni posvet (21. in 22. junij).
- Čepin, Maja. 2000. Obljubil je nogometašem. *Dnevnik*, 10 (3. oktober).
- Černe, Tina. 2000. Betnave ne bodo vrnili Cerkvi. *Dnevnik*, 9 (6. julij).
- Čokl, Vanessa. 1999a. Betnava. *Večer*, 13 (11. september).
- - - 1999b. Ministrstvo za kulturo namerno zavlačuje z vrnitvijo. *Večer*, 16 (11. september).
- - - 1999c. "Postopek bi morali končati že zdavnaj". *Večer*, 12 (30. december).
- - - 2000a. Vrnitev v naravi, toda ne brez odškodnine. *Večer*, 11 (6. januar).
- - - 2000b. Odločba za Betnavski grad še ta mesec? *Večer*, 8 (7. julij).

- - - in Umjenović Sladžan. 2001. Združena lista in ljudska stranka, 85. člen pa vmes. *Večer*, 16 (12. julij).

- - - 2001. Razburjajo stavbe, ki jih v protokolu sploh ni. *Večer*, 10 (23. avgust).

Delavska enotnost. 1995a. Kam greš, Slovenija (1.)? (5. januar).

- - - 1995b. Kam greš, Slovenija (2.)? (19. januar).

Dobrajc, Polonca in Zmago Jelinčič. 1995. Lastninska razmerja v katoliški cerkvi. *Delo*, 3 (28. januar).

Drnovšek, Janez. 1992. Vračanje premoženja Cerкви. *Delo*, 11 (4. avgust).

Drnovšek, M., F. Rozman in Vodopivec P. ur. 1996. Slovenska kronika XX. Stoletja, II. Knjiga (1941-1995). Ljubljana: Nova revija.

Družina. 1998. Kakršna bo šola, takšna bo prihodnja podoba slovenskega naroda. (20. september).

Felc, Vlasta. 1997. Različna razmišljanja in dvomi o upravičenosti vračanja gozdov. *Delo*, 15 (16. oktober).

- - - 2000a. Nadškofiji vrnila prva zemljiška zemljišča. *Delo*, 5 (5. februar).

- - - 2000b. Vračanje Blejskega otoka spet na začetku. *Delo*, 7 (24. junij).

- - - 2000c. Prenašanje pristojnosti. *Delo*, 13 (4. julij).

- - - 2000d. Župnija se noče odreči mežnariji in prošnji. *Delo*, 5 (16. december).

- - - 2001a. Gozdove bi imeli najrajši v naravi. *Delo*, 8 (19. april).

- - - 2001b. Korak bliže razpletu na Blejskem otoku. *Delo*, 10 (1. junij).

- - - 2003. Vračanje gozdov v TNP vrnjeno na upravno enoto. *Delo*, 7 (25. april).

Goričar, Barbara. 1992. Šumijo gozdovi cerkveni. *Slovenske novice*, 6 (16. julij).

Grah, Matija. 1995. Cerкви ni vseeno, kaj se o njej govori v šoli. *Mladina*. 44 (30. oktober).

Gril, Janez. 1995. Očiten poskus diskriminacije. *Družina*, 24 (11. junij).

- - - 1996a. Zapleti pri vrnitvi cerkve Sv. Jožefa. *Družina*, 4 (7. januar).

- - - 1996b. Temelji novega upanja. *Družina*, 13 (31. marec).
- - - 1997. Kaj pomeni dogovor med vlado in ljubljansko nadškofijo? *Družina*, 15 (3. avgust).
- Grilc, Tinkara. 1999. *Odnos med državo in Cerkvijo v Sloveniji v osemdesetih letih*. Univerza v Ljubljani - diplomska naloga: Filozofska fakulteta.
- Guzelj, Igor. 2000. Školčeva zasebna vojna. *Mag*, 16 (15. februar).
- Hanson, Eric O.. 1987. *The Catholic church in world politics*. New Jersey: Princeton University press.
- Haring, Johann, B.. 1906. *Grundzuge des katholischen Kirchenrechtes*. Erste Abteilung. Graz.
- Hribar, Jožica. 1998. Odgovor vlade varovan kot državna skrivnost. *Dnevnik*, 11 (5. februar).
- - - 1998b. Številke ostajajo skrivnost. *Dnevnik*, 25 (6. februar).
- Ivelja, Ranka. 1998. Dan reformacije ni napad na Cerkev. *Dnevnik*, 10 (30. oktober).
- Jaklič, Tanja. 2000. Nekomu zgrajeni, drugemu dani. *Delo*, 8 (28. julij).
- - - 2002. Bodo morali kulturnozgodovinske objekte obnoviti z »darovi uboge vdove«? *Delo*, 4 (7. avgust).
- Jakopec, Marko in Matjaž Albreht. 1995. Debata se je sprevrgla v medstrankarske obtožbe. *Delo*, 5 (14. december).
- Jakopec, Marko. 1995a. Kdo je krivec za zaplet. *Delo*, 9 (15. december).
- - - 1995b. Ko zmanjka argumentov, pridejo prav nizki udarci. *Delo*, 2 (15. december).
- Jelinčič, Zmago. 1995. Cerkev je prišla do gozdov z nezakonito uredbo. *Republika*, 6 (15. junij).
- Kerševan, Marko. 1999. *Predmet verstva in etika v osnovni šoli (pojasnila k predlogu učnega načrta)*. Ljubljana: Sodobna pedagogika.
- Klipšteter, Otmar. 2001. Figa v žepu je enkrat že bila. *Večer*, 11 (7. avgust).
- Kodelja, Zdenko. 1995. *Laična šola pro et contra*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

- Kolar, Bogdan. 2002. *Delna izvedba konkordata (1935) glede na verske sklade*. Država in Cerkev, Izbrani zgodovinski in pravni vidiki, Mednarodni posvet (21. in 22. junij).
- Kolar, Bogdan. 1995. Kranjski verski sklad. *Družina*, 26 (25. junij).
- Košir, Borut. 1994. Lastninska razmerja v katoliški Cerkvi. *Družina*, 28 (11. december).
- - - 1995a. Lastninska razmerja v katoliški cerkvi. *Delo*, 14 (7. januar).
- - - 1995b. Ali bo slovenska Cerkev res denacionalizirala gozdove za rimskega papeža? *Družina*, 24 (11. junij).
- Košir, Matej. 2003. Trapisti so upravičeni do odškodnine. *Delo*, 5 (14. januar).
- Kovač, Miha. 2000. Kaprica kot temelj politike. *Dnevnik*, 7 (11. november).
- Krašovec, Marko. 1995. Izjava za javnost. *Delo*, 9 (9. junij).
- Krek, Janez. 1995. *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Kuhar, Nataša. 1999. Škofija bo tožila državo. *Dnevnik*, 10 (17. december).
- Kuljaj, Ivo. 1994. Cerkev nima nobene pravice do gozdov. *Delavska enotnost*, 7 (30. november).
- - - 1995. Kravja Kupčija. *Delavska enotnost*, 9 (29. junij).
- Kužet, Zora. 1992. Referendum o vračanju v naravi. *Večer*, 15 (2. julij).
- Manfreda, Dragica. 2000. Blejski otok po poti Betnave? *Dnevnik*, 4 (26. avgust).
- - - 2001. Desetina TNP gre Cerkvi. *Dnevnik*, 9 (5. julij).
- Matoz, Zdenko. 1994. Cerkev sv. Urha je že vrnjena Cerkvi. *Delo*, 5 (15. junij).
- Mavrič, Edi. 2001. Ceste bo treba odmeriti. *Dnevnik*, 11 (24. julij).
- Ministrstvo za pravosodje. 2008. *15. poročilo o uresničevanju zakona o denacionalizaciji* (EVA (2000-2011-0040). 2000. Dostopno prek: http://www.mp.gov.si/fileadmin/mp.gov.si/pageuploads/2005/PDF/porocila/poroc_zden_15.pdf. (14. junij)
- Mlakar, Jože. 1992. Vračanje cerkvenega premoženja. *Slovenec*, 5 (8. september).
- Natlačen, S. Tomaž. 2001. *V naravi bo vrnjena le cerkev*. (6. oktober).

Odar, Janez. 1993. Cerkev zbira svojo lastnino. *Delo*, 18 (21. oktober).

Odločba o vrnitvi cerkve sv. Jožefa. 2008. Dostopno prek: <http://jezuiti.rkc.si/?q=node/view/54>. (28. junij).

Odločba Ustavnega sodišča. 1993. *OdlUS II,23, Ur-l-25/92, Ur.l. RS, št. 13/93*, str. 595.

Odločba Ustavnega sodišča. 1997. *OdlUS V, 174, U-l-107/96, Ur. l. RS, št. 1/97*, str. 15.

Odločba Ustavnega sodišča. 1997. *OdlUS VI, 69, U-l-121/97, Ur. l. RS, št. 34/97*, 3011.

Odločba Ustavnega sodišča. 2002. *OdlUS XI 25, U-l-92/01, Ur. L. RS, št. 22/2002*.

Ojnik, Stanko. 1991. Povzetek izjave predstavnikov katoliške Cerkve pri republiški komisiji za denacionalizacijo. *Družina*, 5 (št. 20)

Osojnik, Engelbert. 2002. *Pridobivanje in upravljanje cerkvenega premoženja (Novi načini pridobivanja in upravljanja premoženja na Slovenskem po letu 1991)*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani - diplomska naloga: Teološka fakulteta.

Petrič, Franci. 2002. Dvorec še vedno ni škofijska last. *Družina*, 35 (1. september).

Pihler, P. Marko. 1994. Denacionalizacija cerkve sv. Urha v Dobrunjah. *Delo*, 4 (19. julij).

Pogljajen, Jože. 1997. Moratorij prav ničesar ne rešuje. *Dnevnik*, 9 (24. julij).

Poročilo. *Poročilo o stanju na področju izvajanja postopkov denacionalizacije v luči izpolnjevanja političnih kriterijev RS za vključitev v EU s predlogom časovnega okvira po četrletjih za dokončanje procesa denacionalizacije na prvi in drugi stopnji upravnega odločanja denacionalizacije*. 2006. Dostopno prek: http://www.mp.gov.si/fileadmin/mp.gov.si/pageuploads/2005/PDF/porocila/poroc_nacrt_denac.pdf. (14. junij).

Posvetitev cerkve sv. Jožefa. 2008. Dostopno prek: http://jezuiti.rkc.si/jozef/podstrani/duhovno_sred/fotoarhiv.htm. (4. junij).

Pretnar, Stojan. 1992. Proti ustavi. *Delo*, 6 (17. oktober).

Primc, Marija. 1996. Letos koncertni večeri Artis musicae. *Slovenec*, 12 (29. julij).

Pušenjajk, Dejan. 1995. LDS predlaga ustanovitev verskega sklada. *Delo*, 6 (22. julij).

- - - 1997. Kmalu spet o gozdovih. *Delo*, 3 (18. december).

- - - 2000a. Odločni ton za vrnitev Betnave. *Delo*, 13 (2. februar).

- - - 2000b. Grad. *Delo*, 7 (5. februar).

- - - 2000c. Škofija ne umika tožbe. *Delo*, 17 (21. julij).

Rajšp, Vincenc. 2002. *Verski skladi na področju Slovenije in gozdovi, ki jih je kupil Kranjski verski sklad*. Država in cerkev, Izbrani zgodovinski in pravni vidiki, Mednarodni posvet (21. in 22. junij).

Rak, Peter. 1997. Maribor: kmetijsko šolstvo v denacionalizacijski zanki. *Delo*, 3 (6. marec).

- - - 1999. Baročni dvorec ali Potemkinova vas. *Delo*, 8 (3. september).

- - - 2001. Nočejo se seliti ali biti podnajemniki. *Delo*, 16 (25. avgust).

Repe, Božo. 2003a. Katoliška cerkev v Sloveniji po drugi svetovni vojni: od opozicije do partnerja. *Znamenje*, 3/4, 166–117.

Repe, Božo. 2003b. Katoliška cerkev in oblast v osemdesetih letih. *Zgodovinski časopis*, 57/2003 (1-2 (127)), 135–139.

Rode, Franc. 1995. Spomin, zavest, načrt Cerkve na Slovenskem. *Družina*, 14 (15. september).

Roš, Maja. 2002. Odločba o otoku je padla v vodo. *Delo*, 6 (7. december).

Saje, Andrej. 2008. *Izjava ljubljanske nadškofije ob vrnitvi gozdov v Zgornji Savinjski dolini*. Dostopno prek: <http://aktualno.rkc.si/?id=789>. (29. oktober).

Sklep Ustavnega sodišča. 1997. U-I-107/96, Ur. l. RS, št. 41/97, str. 3798.

STA. 1997a. dr. Franc Rode: »Zavzemam se za uvedbo verskega pouka ne verouka« *Dnevnik*, 10 (1.april).

- - - 1997b. Nov rok za gozdove. *Slovenske novice*, 5 (28. oktober).

- - - 1999a. SNS končala zbiranje podpisov. (25. september).

- - - 1999b. SNS: Betnava naj ostane v državni lasti. (30. september).

- - - 2001a. Cerkev bo dobila zemljišča v TNP. *Delo* (5. julij).

- - - 2001b. Z Zakonom o dediščini vsak po svoje. *Delo* (19. oktober).

Stojanov, Veso. 1992. Vračanje premoženja Cerkvi je vprašljivo. *Delo*, 5 (16. julij).

- Stres, Anton. 1998. Cerkev in država. *Družina*, 13 (5. september).
- - - 1999. *Katoliška Cerkev v demokratični Sloveniji*. Ljubljana: Nova revija.
- - - 2002. *Razmerje med državo in Cerkvijo*. Ljubljana: SAZU.
- Svobodna misel*. 1999. Mnenje Uprave RS za kulturno dediščino o dosedanem vrednotenju gradu Betnava. (8. oktober).
- Škofija Koper*. 2008. Korespondenca preko elektronske pošte, 12. junij.
- Šmidovnik, Janez. 1998. Bo Cerkvi uspelo še enkrat prodati to, kar je že prodala. *Delo*, 14 (24. januar).
- Šori, Iztok. 2004. Vojska in policija za samostanskimi zidovi. *Večer*, 17 (3. februar).
- - - 2004b. Lahko država zaradi denacionalizacije ostane brez nekaterih šol? *Večer*, 3 (13. februar).
- Špringer, Martin. 1995. Zakaj Cerkev vztraja pri vrnitvi premoženja. *Družina*, 9 (11. junij).
- Štesl, Andrej. 2001. "Figa v žepu je enkrat že bila" II. *Večer*, 21 (10. avgust).
- Štefanič, Bogomir, ml.. 2000. Šola in starši potrebujejo drug drugega. *Družina*, 18 (26. november).
- - - 2001. Ni ovir za vračanje v naravi. *Družina*, 12 (7. oktober).
- - - 2005. Letna poročila slovenskih (nad)škofij za leto 2005. *Družina*, 34-36. (2. februar)
- - - 2008a. Letna poročila slovenskih (nad)škofij za leto 2006. *Družina*, 4 (27. januar).
- - - 2008b. Letna poročila slovenskih (nad)škofij za leto 2007. *Družina*, 24 (15. junij).
- Šturm, Lovro. 2002. *Pravni položaj verskih skupnosti v Republiki Sloveniji*. V: Država in Cerkev. Izbrani zgodovinski in pravni vidiki. Mednarodni posvet 21. in 22. junija Ljubljana: SAZU.
- Šturm, Lovro in Urška Prepeluh. 2004. *Pregled veljavne slovenske pravne ureditve*. Celje: Mohorjeva družba.
- Šubic, Miran. 1998. Kinč nebeški čaka na odrešenika. *Nedeljski dnevnik*, 15 (11. januar).
- Šuligoj, Boris. 2000. Glasbena šola na cesto? *Delo*, 7 (29. november).

- - - 2003. Škof in županja manj zaslužka vernikom. *Delo*, 18 (17. oktober).
- Šuštar, Alojzij. 1992. O vračanju škofijskih gozdov. *Družina*, 3 (2. avgust).
- Taškar, Jana. 1995a. Po načelih zgodovinskega ali civilizacijskega razvoja. *Delo*, 11 (20. maj).
- - - 1995b. Vračanje premoženja Cerkvi je razdelilo DZ. *Delo*, 19 (31. maj).
- Tiskovni urad Škofije Maribor. 2000. Pojasnila ministru Školču. *Družina*, 21 (20. februar).
- - - 2001. Betnava. *Družina*, 6 (25. december).
- Uradni list. 1996. *Pritrdilno ločeno mnenje sodnika Krivica*. Dostopno prek: <http://www.findinfo.si/Register/Besedilo.aspx?SOPI=USTA%7CUS18133%7C19960416%7C19961205%7C0%7C&Doc=Usta>. (13. maj 2008)
- - - 1997. št. 49/97, 4213 (20. maj 2008)
- - - 1999a. št. 89/99, 13429 (20. maj 2008)
- - - 1999b. U-I-312/96, št. 9/99
- Umjenović, Sladžan. 2003. Ali »nagci« sodijo na kulturni spomenik? *Večer*, 5 (29. julij).
- Vasle, Vinko. 1992. *Ali bo papež lastnik naših gozdov in polj?* *Delo*, 17 (28. november).
- Vogel, Milan. 2002. Kulturno ministrstvo v boju za Blejski otok. *Delo*, 5 (24. december).
- Vodovnik, Dejan. 2001. Poravnava med nadškofijo in Gospodarskim razstaviščem. *Delo*, 7 (30. marec).
- Vuković, Vesna. 2000a. Do Betnave prek sodnih mlinov. *Dnevnik*, 18 (13. maj).
- - - 2000b. Betnavo so vrnil mariborski škofiji. *Dnevnik*, 4 (20. julij).
- Warner, Carolyn, M.. 2000. *Confessions of an interest group, the Catholic church and Political parties in Europe*. New Jersey: Princeton University press.
- Zakon o denacionalizaciji* (Zden). 1991. Ur. l. RS, št. 27/91, str. 1093.
- Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o obrambi* (Zobr-C), Ur.l. RS, št. 47/02, 4737, čl. 18.

Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o denacionalizaciji (Zden-B). 1998. Ur. l. RS, št. 65/98, 4853.

Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o denacionalizaciji (Zden-C). 2000. Ur. l. RS, št. 66/00, 8202.

Zakon o začasnem, delnem zadržanju vračanja premoženja (ZZDZVP). 1995. Ur. l. RS, št. 74/95, str. 6228.

Zgodovina cerkve sv. Jožefa. 2008. Dostopno prek: <http://www.rkc.si/jozef/posvetitev/01zgodovina.htm>. (12. junij)

Zorec, Franc. 2005. *Letopis mariborske škofije ob 25-letnici škofovanja mariborskega škofa dr. Franca Krambergerja*. Maribor: Slomškova založba.

Zvon Ena Holding. 2009. Dostopno prek: <http://www.zvonenaholding.si/dokumenti/ZTFI1710.pdf> (10. maj)

Zvonar - Predan, Darka in Darinka Kores Jacks. 1999. V gradu bo Slomškov škofijski muzej. *Večer*, 13 (17. julij).

Žerdin, Ali. H. in Andreja Žibret. 2001. "Laičnost šole je obveznost". *Delo*, 7 (12. december).

Žolnir, Nevenka. 2001a. Cerkev hoče grad v naravi. *Delo*, 22 (4. maj).

- - - 2001b. Cerkev dobila grad v naravi. *Delo*, 17 (11. oktober).